

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**POLITIČNE STRANKE IN
PARLAMENTARNI SISTEM**

Milena Dragoš

Ljubljana, junij 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA UPRAVO**

**Diplomsko delo
visokošolskega programa**

**POLITIČNE STRANKE IN
PARLAMENTARNI SISTEM**

**Kandidatka: Milena Dragoš
04035905**

Mentor: izr. prof. dr. Rudi Kocjančič

Ljubljana, junij 2009

POVZETEK

Politične stranke so nujen pogoj za demokracijo, saj brez njih ni mirne zamenjave na oblasti. Poglavitni cilj vsake politične stranke je osvojitve oblasti, če ji to ne uspe, pa vsaj kontrola oblasti.

Prve stranke so v Sloveniji nastale konec 19. stoletja. Najmočnejša stranka je bila Slovenska ljudska stranka. Po 2. svetovni vojni je sledilo petinštiridesetletno obdobje enopartijskega sistema. V času liberalizacije konec osemdesetih let so nastale stranke iz družbenih gibanj in starih političnih organizacij. Na prvih večstrankarskih volitvah je zmagala demokratična opozicija DEMOS.

Svoboda združevanja je eden od predpogojev za delovanje opozicije. Brez te pa ni zakonitega boja za oblast. V Sloveniji se lahko ustanovi stranka z najmanj 200 podpisi državljanov in državljanek. Slovenski parlamentarni sistem ima številne posebnosti. Oslabljena je moč šefa države, ki se ga voli neposredno. Državni zbor - zakonodajna oblast prevladuje nad izvršilno. Državni svet kot predstavnik posebnih družbenih interesov le svetuje, predlaga in nadzoruje. V Sloveniji imamo večstrankarski sistem, kar je posledica volilnega sistema. Poslanci državnega zbora se volijo po proporcionalnem sistemu. Zagotovljena je tudi personalizacija volitev, kajti v volilih okrajih se glasuje o posameznih kandidatih.

Ključne besede: svoboda združevanja, politična stranka, parlamentarni sistem, organizacija oblasti, volilni sistem, volitve, strankarski sistem.

SUMMARY

Political parties are a necessary condition for democracy, without them there would not be a peaceful exchange of authority. The essential goal of every political party is to attain authority, but if this does not occur then at least to control authority.

The first political parties in Slovenia were formed at the end of the 19th century. The most powerful party was the Slovenian People's Party. Following the Second World War there was a forty-five year period with a one-party system. During the period of liberation, in the late 1980's, parties rose from social movements and old political organizations. DEMOS, the democratic opposing party, won the first multi-party election.

The freedom of association is one of the conditions for the working of the opposition. Without this there is no legal struggle for authority. In Slovenia, it is possible to establish a political party with at least 200 signatures from citizens. The Slovenian parliamentary system has numerous distinctive characteristics. The Head of State has basically symbolic power and is voted directly. The National Assembly, the legislative authority prevails over the executors of authority. The National Council, as the representative of particular societal interests, only advises, recommends and supervises. In Slovenia we have a multi-party system, which is a result of the election system. A member of the National Assembly is elected according to a proportional method. Personalization of elections is also guaranteed since each polling place votes for individual candidates.

Key words: freedom of association, political parties, parliamentary system, political organization, voting system, elections, party system.

KAZALO

POVZETEK.....	ii
SUMMARY	iii
1 UVOD.....	1
2 PREVLADUJOČE FUNKCIJE POLITIČNIH STRANK.....	3
2.1 VOLILNA FUNKCIJA POLITIČNE STRANKE	3
2.2 REKRUTACIJA IN SELEKCIJA POLITIČNIH IN DRUGIH ELIT	5
2.3 PROGRAMSKA IN SOCIALIZACIJSKA FUNKCIJA	5
2.4 FUNKCIJA OBLIKOVANJA IN IZVRŠEVANJA VLADNE OBLASTI IN NADZOR NAD NJO	6
3 POLITIČNE STRANKE NA SLOVENSKEM DO LETA 1988.....	8
3.1 POLITIČNE STRANKE DO 2. SVETOVNE VOJNE	8
3.2 OBDOBJE OD 2. SVETOVNE VOJNE DO LETA 1988.....	11
4 POLITIČNE ORGANIZACIJE OZIROMA STRANKE V ČASU OSAMOSVAJANJA REPUBLIKE SLOVENIJE.....	12
4.1 SPLOŠNA OZNAKA	12
4.2 PRVE VEČSTRANKARSKÉ VOLITVE LETA 1990	15
5 PRAVICA DO ZDRUŽEVANJA V USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE.....	19
6 ZAKON O POLITIČNIH STRANKAH	20
6.1 USTANOVITEV IN REGISTRACIJA STRANKE	20
6.2 FINANCIRANJE STRANKE	20
7 ORGANIZACIJA DRŽAVNE OBLASTI V SLOVENIJI	22
7.1 DRŽAVNI ZBOR	23
7.2 DRŽAVNI SVET	25
7.3 RAZMERJE MED DRŽAVNIM ZBOROM IN SVETOM	26
7.4 PREDSEDNIK REPUBLIKE	26
8 VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR	28
8.1 VOLILNI SISTEM	29
8.1.1 Volilne enote in volilni okraji	31
8.1.2 Kandidiranje	31
8.1.3 Organizacija volitev in volilni postopek	32
8.1.4 Volilna kampanja	35
8.2 VLOGA POLITIČNIH STRANK.....	36
8.3 VOLITVE PREDSEDNIKA REPUBLIKE	41
9 ZAKLJUČEK.....	42

LITERATURA	45
VIRI	47
SEZNAM TABEL IN GRAFOV	48
SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC.....	49
IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA.....	50

1 UVOD

Politične stranke in parlamentarni sistem so neločljivo povezani. Parlamentarni sistem je nastal in se razvil v Angliji. Tesno je povezan z nastankom in razvojem političnih strank.

Odraščala sem v enostrankarskem sistemu. Ko sem obiskovala zadnje leto srednje šole, je ta že začel pokati po šivih. Bila sem redna bralka revije Mladine, katera je bila vedno v središču političnega dogajanja. Aktivno volilno pravico sem prvič uveljavljala na volitvah za člana predsedstva Jugoslavije. To so bile neposredne volitve, vendar niso bile popolnoma izvedene po demokratičnih načelih.

S političnimi strankami sem se prvič srečala leta 1988 ob njihovem vstopu na slovensko politično prizorišče. To je bila to velika novost. Po dolгих letih vladavine ene stranke smo se srečali s pluralnim političnim prizoriščem. Med ljudmi je v začetku vladalo veliko zanimanje za politične dogodke. Stranke so si z javnimi nastopi prizadevale za našo podporo, vse skupaj pa je bilo prežeto še z velikim nacionalnim nabojem, kajti bili smo še v okviru jugoslovanske federacije. Ko pa so novoizvoljeni predstavniki ljudstva stopili na oblast, pa je človek dobil občutek, da se le prepirajo med seboj. Nismo bili navajeni, da je kritika s strani opozicije pač nujna zaradi kontrole oblasti. Nekaj časa je trajalo, da smo se otresli starih predsodkov in začeli zaupati novim subjektom na političnem prizorišču.

Ob različnih političnih aferah, ki smo jim priča predvsem v času volilnih kampanj, se pogosto sprašujemo, ali politične stranke sploh rabimo, a se ne borijo le zase in za svoje privilegije. Marsikdo se z nostalgijo spominja starih »dobrih« časov enostrankarskega sistema, ko je bilo politično življenje bolj umirjeno. Funkcije političnih strank nam odgovorijo, zakaj stranke potrebujemo, zakaj demokratične države ni brez političnih strank.

V Sloveniji smo se prvič srečali s strankami konec 19. stoletja. Prevladovali so trije politični bloki: konservativni, liberalni in socialdemokratski. Najmočnejši je konservativni s Slovensko ljudsko stranko. V kraljevini Jugoslaviji je bil nekaj časa z vidovdanske ustavo obstoj političnih strank celo prepovedan, vendar te niso prenehale s svojim delovanjem. Delovale so v ilegali in ob ukinitvi prepovedi se razmerje politične moči ni spremenilo.

Po 2. svetovni vojni je bila svoboda združevanja omejena. Šele ustavni amandmaji in zakon o političnem združevanju iz leta 1989 so to spet omogočili. Volitve leta 1990 so bile prve večstrankarske volitve v Sloveniji po 2. svetovni vojni. Prišlo je do mirne zamenjave na oblasti.

Po osamosvojitvi je bila svoboda združevanja urejena v 42. členu ustave Republike Slovenije. Leta 1994 smo dobili tudi nov zakon o političnih strankah. Ta ureja

registracijo strank, notranjo ureditev, financiranje in nadzor nad delovanjem strank. Delovanje strank mora biti zakonsko urejeno, da ne pride v boj za oblast do zlorab. Zlasti je to pomembno za države, ki nimajo strankarske tradicije.

Že ustava Republike Slovenija določa, da imamo v Sloveniji parlamentarni sistem. Vendar pa Slovenci ne bi bili Slovenci, če ne bi v sistem, ki je po svojih zakonitostih že vrsto let uveljavljen v svetu, vnesli nekaterih svojih posebnosti. S tem smo dosegli, da je naša državna ureditev bližje skupščinskemu sistemu kot parlamentarnemu. Položaj šefa države je precej oslabljen, državni zbor pa ima tudi nekatere pristojnosti, ki jih v parlamentarnem sistemu opravlja šef države. Imamo pa tudi državni svet, ki pa ne opravlja funkcije parlamenta.

Pri nas se je uveljavil večstrankarski sistem, to je posledica proporcionalnega sistema na prvih večstrankarskih volitvah leta 1990. Takrat je prišlo v tedanjo skupščino večje število strank. Te niso želele ogroziti svojega obstoja, zato so tudi leta 1992 uzakonile podoben sistem. Pojavile so se tudi težnje po uvedbi večinskega sistema. O vrsti volilnega sistema smo se odločali celo na referendumu leta 1996. Večina volivcev se je odločila za večinski sistem, vendar kljub temu ni prišlo do uzakonitve tega sistema. Smo ena redkih držav, v kateri je vrsta volilnega sistema določena z ustavo. V Sloveniji pripisujemo velik pomen predsedniku države, zato ga tudi volimo na neposrednih volitvah, čeprav to ni običajno v parlamentarnem sistemu.

2 PREVLADUJOČE FUNKCIJE POLITIČNIH STRANK

Politične stranke so kljub kritikam in nizkemu zaupanju javnega mnenja temeljni pogoj demokracije. Brez političnih strank ni sodobne demokracije. »Politično strankarstvo je naraven pojav, kakor življenje samo, ono je normalen potek socialnega dogajanja in tako staro kakor država« (Ogris, 1926, str. 60).

Stranke se spreminjajo, propadajo, znova vzniknejo na stari tradiciji, nasajajo tudi popolnoma nove. Nastajajo kot člani politične skupnosti, ki prepoznajo obstoj družbenih problemov, za katerih reševanje si želijo prizadevati. Vzpostavljajo vez med državljanji in državo takrat, ko vlade izgubijo legitimnost. Nastanejo tam, kjer prevlada spoznanje, da »enotnost« pomeni moč, silo. Vsak nastanek stranke je unikaten. Navadno je povezan s politično krizo, med katero se mobilizirajo prizadete skupine, odvisno pa je tudi od stopnje, do katere vladajoče skupine dovoljujejo politično soudeležbo.

Poznamo številne teorije o nastanku in razvoju političnih strank.

Institucionalne teorije opisujejo razvoj in delovanje predstavniških institucij - zlasti parlamenta, volilnega sistema in učinkovanje tega dvojega na razvoj modernih političnih strank.

Krizne teorije temeljijo na proučevanju kritičnih zgodovinskih političnih procesov v Zahodni Evropi.

Modernizacijske teorije skušajo pojasniti nastanek strank s socialno-strukturnimi spremembami - z razvojem izobraževalnega sistema, večjo urbanizacijo, z nastankom politično pomembnih civilno-družbenih struktur in s širjenjem volilne pravice.

Teorija o družbeni bazi strank pojasnjuje nastanek strank kot posledico razrednega boja. Teorija o družbenih cepitvah poskuša pojasniti razmerje med družbenimi cepitvami in strankarskimi sistemi. Politične stranke so bolj ali manj refleksija cepitev v družbi.

Stranke ne iščejo podpore vsepovsod - osredotočajo se na »ključne skupine volivcev«. Cepitve so pomembne, vendar ne edini dejavnik življenja strank. Stranke do neke mere zrcalijo svoje okolje, vendar je njihovo življenje odvisno tudi od avtonomne politične akcije.

Organizacijske teorije osmišljajo nastanek in razvoj političnih strank kot organizacij (po Fink-Hafner, 2001, str. 32-50).

2.1 VOLILNA FUNKCIJA POLITIČNE STRANKE

Je osrednja funkcija politične stranke. Politične stranke sodelujejo pri oblikovanju volilne zakonodaje posamezne države. Posegajo v vse faze volilnega procesa.

Njihov poglavitni cilj je osvojiti takšno število poslanskih mest, da bi lahko sestavile vlado ali vsaj sodelovale kot koalicijski partner v njej. »Takšen je naravni politični proces; vladati - in naj si bo še tako izokratično - se pravi gospodariti, doseči pa ta

gospodstveno-močanski položaj je bistvena težnja politične stranke in glavni predmet medstrankarske borbe« (Ogris, 1926, str. 62).

»Zlasti pomembna vidika volilnega procesa s stališča strank in gledišča demokratičnosti volitev sta proces selekcije kandidatov in kakovost in financiranje volilne kampanje« (Bibič, 1994, str. 8). V sodobnih pluralističnih sistemih je vse manj sprejemljiv praktični monopol strankarskih elit pri določanju kandidatov. Vedno bolj se zahteva tudi preglednost virov financiranja političnih strank.

V Republiki Sloveniji zakon o političnih strankah določa, da morajo stranke v svojih statutih urediti postopek in določiti organe, ki odločajo o kandidatih za volitve v državni zbor, za volitve predsednika republike in za lokalne volitve. Po zakonu o volitvah v državni zbor morajo postopek, po katerem določajo svoje kandidate, urediti s svojimi pravili, listo kandidatov pa lahko določijo s tajnim glasovanjem.

Iz spodnje tabele je razvidno, da pri naših parlamentarnih strankah o postopku in načinu kandidiranja ter o kandidatnih listah praviloma odločajo ožja vodstva strank.

Tabela 1: Organi, ki odločajo o pravilih o postopku in načinu določanja kandidatov

Stranke	Organ stranke
LDS	Svet
SLS	Glavni odbor
SDS	Svet
SD	Konferenca na predlog predsedstva
DESUS	Svet
SNS	Predsedstvo

Vir: Krašovec, 2000, str. 71

»Glede na to, da v spodnji tabeli navedeni organi strank le potrjujejo kandidatne liste, ki so jih predlagali izvršilni ali drugi ožji organi, je očitno, da se dejansko odločajo o listi kandidatov ožji organi strank« (Kocjančič, 2001, stran 161). Ti so dejansko nadzorovali proces selekcije kandidatov za volitve. »Možnost predlaganja kandidatov je bila skoraj pri vseh strankah podeljena organom teritorialnih organizacij in v tem smislu je bil proces selekcije vsaj delno decentraliziran« (Krašovec, 2000, str. 73).

Tabela 2: Organi, ki so dokončno odločali o kandidatnih listah

Stranke	Organ stranke
LDS	Voliilna konferenca na predlog izvršnega odbora
SLS	Voliilna konferenca na predlog glavnega odbora
SDS	Kongres na predlog predsedstva
SD	Voliilna konferenca na predlog izvršnega odbora
DESUS	Voliilna konferenca na predlog predsedstva
SNS	Predsedstvo na predlog predsednika stranke

Vir: Krašovec, 2000, str. 72

2.2 REKRUTACIJA IN SELEKCIJA POLITIČNIH IN DRUGIH ELIT

Ta funkcija se nanaša na vlogo, ki jo imajo politične stranke pri naboru in izboru personala, v prvi vrsti na politične in druge politično pomembne položaje. To se ne nanaša samo na politične predstavniške organe, ampak tudi na vlado in druge visoke položaje v državni administraciji, vojski in sodstvu. Vpliv strank sega tudi v (zlasti javni sektor) gospodarstvo, kulturo, medije, na univerze, v diplomacijo itd. (Bibič, 1994, stran 8).

Selekcija osebja ima na državo neposredne in direktne učinke. Stranke se vključujejo v proces selekcije prihodnjih in novih državnih funkcij. V demokratični ureditvi brez njih ta proces ne bi bil mogoč. Za državo organizirajo volilno kampanjo in neposredno povzemajo del volilnega procesa kot svoje delovanje. Na osnovi volilnih kompetenc volivci vsaj za trenutek rekonstruirajo državo. Usoda države se nahaja v rokah volivcev - njihova suverenost je vidna le na ta način. Stranke, ki sodelujejo na volitvah, so potencialna dominantna vsebina nove države (Jović, 1994, str. 19).

Selekcija in rekrutacija v politični stranki sta tudi za samo stranko zelo pomembni, saj se s tem ta razvija. V ospredje prihajajo prihodnji vodilni ljudje. Rekrutacija in selekcija se začne že v politični stranki sami s ponudbo kandidatov za volitve. Dokončajo pa jo volivci na volitvah. Oni odločijo, kdo od ponujenih kandidatov bo stopil v ospredje (bil izvoljen) in kdo ne.

2.3 PROGRAMSKA IN SOCIALIZACIJSKA FUNKCIJA

Oblikovanje programskih političnih ciljev je osrednja in ena izmed bistvenih nalog politične stranke. Tradicionalno ideološke delitve so izgubile pomen, prav tako je verjetno minila doba velikih strankarskih programov, zato bodo preživele preizkušnjo časa tiste strank, ki bodo sposobnejše videti in opredeliti nove cilje, ki bodo presegali zgolj kratkoročne potrebe »boja za oblast« (Bibič, 1994, str. 8).

Ne program, temveč njena dela so kriteriji, ki odločilno vplivajo na to, kaj stranka v resnici hoče in doseže, ne pa, kaj pravi o sebi in drugih; to, kar hoče, se pozna prej iz tega, česar noče, pač pa iz tega, za kar se opredeljuje v programu (Ogris, 1926, str. 112).

»Ni vedno lahko kvalificirati politično stranko, kajti ona igra in sme igrati malokdaj z vsemi kartami; ona zastopa danes lahko načelo, proti kateremu se je včeraj še stavila z vsemi močmi, je danes lahko za reformno tendenco, jutri narobe, je obenem skrajno oportunistična, na primer v gospodarskih zadevah in skrajno revolucionarna v drugih, angažirana v raznih področjih na najbolj različne načine. Iskati v politiki logično doslednost, se pravi, tihotapiti po iluzionističnih stezah« (Ogris, 1926, str. 69).

Socializacijska funkcija stranke opredeljuje sodelovanje stranke pri »oblikovanju politične volje ljudstva«. Politična socializacija pomeni vstopanje ljudi v politično kulturo. Političnost vsakega posameznika je splet različnih okoliščin in stališč in občutkov. Temelj politične socializacije predstavljajo splošna dejstva in prepričanja, kot so na primer veroizpoved, razredna in ideološka opredelitev nacionalnosti. Šele na temelju teh je znanje o politiki. Politična socializacija poteka v različnih družbenih institucijah. Poteka v družini, cerkvi, šoli, na njo vplivajo vladne politike in politične stranke.

2.4 FUNKCIJA OBLIKOVANJA IN IZVRŠEVANJA VLADNE OBLASTI IN NADZOR NAD NJO

Politične stranke v parlamentarnih sistemih na podlagi volilnih rezultatov sodelujejo pri oblikovanju vlade same ali v koaliciji z drugimi strankami. Zato je ena ključnih funkcij stranke, da vlada in prevzame odgovornost za vladanje. Sposobnost za vladanje ne izhaja avtomatično iz volilnega rezultata, ampak je plod številnih faktorjev, od liderske sposobnosti predsednika vlade do karakteristik glavnih nosilcev vladnih funkcij, do pripravljenosti koalicijskih partnerjev na kompromise v prehodnih obdobjih tudi zgodovinske, odvisna pa je tudi od modrosti strankarskih in drugih političnih elit in od splošnega konsenza temeljnih vrednot, na katerih sloni parlamentarna demokracija.

Politične stranke pa samo ne izvršujejo in oblikujejo vladne oblasti, ampak to oblast tudi kontrolirajo. Opozicija je s svojo kritiko, personalnimi in programskimi alternativami temeljna institucija parlamentarne demokracije (Bibič, 1994, str. 9).

»Politika je glavno torišče nesporazumov«, vendar vsi načelni spori so vnaprej obsojeni na »logomahije«, in vredni toliko, v kolikor vodijo k praktičnim kompromisom in odločitvam (Ogris, 1926, str. 88).

Konflikti med množico različnih interesov se razrešujejo predvsem med strankami vladne večine, manjšinsko pa tudi v strankah opozicije. Koalicija in opozicija običajno razrešujeta pomembnejše konflikte na osnovi kooperativnega razmerja, z medsebojnim usklajevanjem, zmanjševanjem zahtev, opuščanjem ali celo z začasnim odlaganjem reševanja, pri tem iščeta čim širše možno soglasje. Veliko konfliktov razrešita tudi na neformalen način.

Politične stranke v novih demokracijah so se težko navadile na politično tekmovalnost. Ta ne zahteva le jasnega oblikovanja stališč, ampak tudi pragmatično dogovarjanje in usklajevanje. Premajhna je tudi njihova pripravljenost na povezovanje, zlasti med različnimi strankarskimi bloki, oblikovanimi v preteklosti. Povezovanje v koalicije jim pogosto služi le kot način pridobivanja moči. Koalicijske vlade so pogosto premalo usklajene, težko dosežejo soglasje in so počasne pri odločanju. V odnosu do opozicije pa se pogosto kaže nestrpnost in zavračanje. V postsocialističnih državah se opozicije težko uveljavljajo. So razdeljene in nestabilne. Pogosto so tudi intelektualno šibke. Tako, da v primeru zmage opozicije na

naslednjih volitvah ni zadostnega jamstva, da se bodo konflikti razreševali učinkovitejše (Zajc, 2000, str. 52 in 53).

Politične stranke izražajo socialne in ekonomske interese. Dvigajo posamezne interese na višino posebnih in te interese posredujejo v splošnost. Obstajata dve dimenziji tega dviganja: prva vodi od posameznega proti posebnemu in splošnemu, druga pa od lokalnega proti regionalnemu in nacionalnemu. »Politične stranke, ki se pojavljajo kot glavni predstavniki in prevodnik pomembnejših družbenih interesov, lahko pomembno prispevajo k njihovem uveljavljanju v institucionaliziranem parlamentarnem okolju, včasih tudi tako, da posamezne interese »okrepijo«, da so pomembnejši, kot v resnici so« (Zajc, 2000, str. 37).

»Politične stranke so strateški člen in agens oblikovanja politike reprezentiranja interesov države v družbi.« (Bibič, 1994, str. 9)

Funkcije političnih strank kažejo njihovo moč, vendar tudi njihove meje, ki jih predstavlja civilna družba.

3 POLITIČNE STRANKE NA SLOVENSKEM DO LETA 1988

3.1 POLITIČNE STRANKE DO 2. SVETOVNE VOJNE

Prvi zametki modernih političnih strank na Slovenskem so nastali konec 19. stoletja in do dvajsetih let 20. stoletja. Izoblikovale so se štiri politične orientacije:

- konservativna,
- liberalna,
- socialdemokratska,
- komunistična.

Leta 1890 je bilo ustanovljeno Katoliško politično društvo, ki je zarodek poznejše katoliške stranke. Katoliška narodna stranka se je izoblikovala na katoliškem shodu leta 1892. Leta 1905 je iz nje nastala Slovenska ljudska stranka. Bila je vodilna stranka katoliško konservativne usmeritve. Leta 1906 je dobila novo organizacijsko podobo. Na podeželju je katoliška politična društva preimenovala v Kmečke zveze. Še istega leta so katoliška delavska društva ustanovila Delavsko zvezo. Tretji katoliški svet je potrdil razvejano organizacijsko strukturo stranke. Predvidena je bila tudi obrtniška zveza. Stranka je imela z Zadružno zvezo in Gospodarsko zvezo močno gospodarsko organizacijo zadrug (po Cvirn et al., 1999, str. 281).

Stranka liberalnega tabora na Kranjskem je bila ustanovljena leta 1894 kot Narodna stranka za Kranjsko. Leta 1900 se je preimenovala v Narodno napredno stranko. Njeni privrženci so bili predstavniki slovenskega liberalnega meščanstva in izobraženstva, na vasi pa bogatejši kmetje in učiteljstvo (po Cvirn et al., 1999, str. 277).

Prva socialdemokratska stranka (Jugoslovanska socialdemokratska stranka) na Slovenskem je bila ustanovljena leta 1896. Delavstvo je do ustanovitve stranke organizirano delovalo že trideset let. Stranka naj bi združevala socialne demokrate južnih Slovanov, vendar je ostala v bistvu le slovenska stranka (po Cvirn et al., str. 270).

Razdelitev slovenskega političnega prostora na liberalce, katolike in socialdemokrate se je v dvajsetih letih 20. stoletja razširila še s komunisti. Takšna struktura političnega prostora je prevladovala do 2. svetovne vojne. Resda so se po 1. svetovni vojni ustanovile nekatere manjše stranke, vendar niso imele večjega vpliva na politično življenje.

Najvplivnejši je bil katoliški konservativni tabor. Velik vpliv je imel med kmeti, delavstvom in na podeželju. Na prvih državnozborskih volitvah leta 1907, po novem volilnem zakonu, so Slovenka ljudska stranka in njej podobne katoliške stranke po

drugih slovenskih pokrajinah dobile 17 od 23 slovenskih mandatov. Na deželnih volitvah leta 1908 pa je bila Slovenska ljudska stranka absolutna zmagovalka.

Liberalni tabor je imel majhno podporo, ker je bilo slovensko meščanstvo šibko. Socialni demokrati v tem obdobju niso uspeli priti v noben parlament. Njihov vpliv je bil omejen zgolj na občinsko raven, kjer so lahko le vplivali na politični boj med liberalci in katoliki.

Za slovensko politično življenje v Kraljevini Jugoslaviji je bilo značilno:

- idejno in politično nasprotje, tekmovanje med konservativno krščanskosocialno in močno klerikalno Slovensko ljudsko stranko ter liberalno stranko,
- boj zoper jugoslovanski narodni unitarizem in državni centralizem ter boj za avtonomijo Slovenije.

Slovenska ljudska stranka in liberalna stranka sta si že tradicionalno nasprotovali v vseh političnih vprašanjih. Obe vodilni stranki sta se povezovali v jugoslovansko vlado. Vsaka je določeno obdobje vladala v Sloveniji (po Cvirn et al., str. 312).

Slovenski liberalci so se leta 1920 združili z unitaristično Srbsko-hrvaško koalicijo in s srbskimi Samostojnimi radikali v Jugoslovansko demokratsko stranko. Stranka je bila zagovornica narodne in državne enotnosti in centralizma. Liberalci so poskušali oslabilo Slovensko ljudsko stranko tako, da so ustanavljali svoje ekspoziture med kmeti in delavci. Leta 1919 so ustanovili Samostojno kmečko stranko in leta 1920 Narodno socialno stranko. Nove stranke so oslabilo moč Slovenske ljudske stranke tako, da je ta izgubila absolutno večino v Sloveniji.

Na volitvah v ustavodajno skupščino leta 1920 so Slovenci volili 38 poslancev:

- 14 poslancev Slovenska ljudska stranka,
- 8 poslancev Samostojna kmečka stranka,
- 6 poslancev Jugoslovanska socialdemokratska stranka,
- 5 poslancev Komunistična partija Jugoslavije,
- 3 poslancev Jugoslovanska demokratska stranka,
- 2 poslanca Narodno socialistična stranka.

Vse slovenske stranke, razen Slovenske ljudske stranke, so bile za unitaristično državo. Slovenski volivci so jih za to kaznovali že na občinskih volitvah naslednje leto - Slovenska ljudska stranka je dobila 67 % glasov. Obnovila je svojo politično prevlado na Slovenskem, ki je ni spustila iz rok do konca kraljevine Jugoslavije. V skupščini je bojkotirala glasovanje o vidovdanski ustavi. Odšla je v opozicijo. Leta 1927 se je povezala s srbsko radikalno stranko in začela popuščati v svojem boju za samoodločbo Slovenije. Vstopila je v vlado. Pa atentatu na hrvaškega voditelja Stjepana Radića je dr. Anton Korošec 27. julija 1928 prevzel mesto ministrskega predsednika. Prvič in zadnjič v zgodovini kraljevine je postal premier Slovenec. Vendar ne za dolgo.

Do razcepa slovenske socialdemokracije je prišlo leta 1920. Levica je ustanovila delavsko socialno stranko za Slovenijo, ki je vstopila v Socialistično delavsko stranko Jugoslavije, ki se je preimenovala v Komunistično partijo Jugoslavije. Desno krilo je po razcepu ohranilo Jugoslovansko socialdemokratsko stranko. Konec leta 1921 so se vključili v Socialistično stranko Jugoslavije. Socialistični tabor je močno prevladal nad komunističnim, ker je bil ta od 1921 prepovedan (po Cvirn et al., str. 313-317).

S šestojanuarsko diktaturo leta 1929 sta bila suspendirana ustava in parlament. Prepovedane so bile politične stranke, katere pa so ilegalno delovale naprej.

Konec leta 1931 je kralj Aleksander znova dovolil ustavo, parlament in več političnih svoboščin. Prepovedano je bilo ustanavljanje strank na nacionalni, verski ali razredni osnovi. Tako da v zadnjem desetletju kraljevine Jugoslavije ni bilo svobodnega političnega življenja in pravega parlamentarizma. Ustanovljena je bila vsedržavna Jugoslovanska nacionalna stranka. Vanjo so se vključili tudi slovenski liberalci.

Slovenska ljudska stranka je tudi v ilegali ohranila večinsko podporo med Slovenci. Leta 1932 je izdala svoj radikalni narodni program v Slovenski deklaraciji. Ta je bila tudi povod za obsodbo pobudnikov deklaracije. Med njimi je bil tudi dr. Korošec.

Po smrti kralja Aleksandra leta 1934 je prišlo do novih parlamentarnih volitev in spremembe režima. Volitve leta 1935 je Slovenska ljudska stranka bojkotirala. Zmagali so slovenski liberalci, vključeni v Jugoslovansko nacionalno stranko.

Poleti istega leta se je Slovenska ljudska stranka s svojim voditeljem dr. Antonom Korošcem, ki je postal tudi minister, vključila v novo režimsko stranko Jugoslovansko radikalno zajednico. S to povezavo se je kompromitirala. Opustila je svoj borbeni avtonomizem. Po povezavi je večinsko gospodovala v političnem življenju Slovenije (po Prunk, 1989, str. 215).

Slovenska liberalna buržoazija, povezana v Jugoslovansko narodno stranko, je doživela težke politične izgube. Vse bolj je tonila, zapuščati so jo začele tudi posamezne podružnice Sokola.

Nasprotniki Slovenske ljudske stranke so bili od nje odcepljeni krščanski socialisti, slovenski socialdemokrati, levičarji iz nekdanje Slovenske kmečke stranke, ki so se povezali z Vladimirjem Mačkom, in demokratično krilo liberalnega Sokola. Skušali so se legalizirati, vendar jim oblast tega ni dovolila. Krščanski socialisti so z močnim sindikatom postali po letu 1932 upoštevanja vreden politični subjekt v Sloveniji.

Komunistična partija Slovenije je bila ustanovljena leta 1937. Organizacijsko je bila povsem podrejena Komunistični partiji Jugoslavije (po Cvirn et al., 1999, str. 323-325).

3.2 OBDOBJE OD 2. SVETOVNE VOJNE DO LETA 1988

V obdobju od začetka 2. svetovne vojne do izteka osemdesetih let v Sloveniji ne moremo govoriti o političnih strankah, ki bi delovale in se borile za oblast v normalnem političnem okolju.

Za prva leta vojne so bili značilni cepitev in radikalizacija desnih strank in strankarsko koaliranje levih strank pod vodstvom komunistične stranke. Oblikovali so se zametki enostrankarskega sistema.

Proti koncu 2. svetovne vojne in v prvih povojnih letih je bilo obdobje prevladujoče stranke. Zaradi vojnih razmer in Dolomitske izjave, ki je onemogočala možnost oblikovanja opozicije v osvobodilni fronti, ni bilo demokratičnega večstrankarskega življenja. Že med 2. svetovno vojno je bila vzporedno oblikovana enostrankarska oblast (po Fink-Hafner, 2001, str. 119).

Socialistična Jugoslavija je tudi na podlagi dogovora Šubašić - Tito z dne 1. novembra 1944 razmeroma pozno uvedla normativno omejevanje politične opozicije. Zakon o društvih iz leta 1945 je jamčil pravico združevanja v politične stranke. To pravico je jamčila tudi ustava iz leta 1946. Spremembe zakona o društvih, zborovanjih in drugih javnih shodih so leta 1946 prinesle dodatne omejitve pravice združevanja. Prepovedoval je ustanavljanje in delovanje političnih strank in društev, katerih je bil namen spremeniti ali porušiti ustavno ureditev in tistih, ki so se zavzemale za »protidemokratske cilje«. Naslednje leto je bil sprejet še restriktivnejši zakon, saj je prepovedoval stranke, ki se zavzemajo za spremembo ali rušenje ustavne ureditve. Na podlagi tega zakona sta obnovili svoje delovanje le dve predvojni stranki - Ljudska kmečka stranka in Samostojna demokratična stranka. Delovale so tudi nekatere stranke, ki se niso vnovič registrirale. Komunistična partija Jugoslavije, ki se po 2. svetovni vojni ni nikoli registrirala, si je ustvarila privilegiran položaj.

Ustava iz leta 1963 je kljub enako opredeljeni svobodi združevanja, kot ustava iz leta 1946, obsegala temeljna ideološka načela, ki so izrecno omejevala svobodo združevanja. Zveza komunistov je imela vodilno vlogo, politično delovanje je bilo omejeno na družbenopolitične organizacije (po Fink-Hafner, 2001, str. 229 in 230).

Zakon o društvih, sprejet leta 1963, ni več govoril o političnih strankah, temveč le o društvih. »Pravno kljub temu ni sporno, da je bilo delovanje strank po ustavi iz leta 1963 še vedno legalno, saj je tudi po letu 1963 še delovala ena stranka in ni bila izrecno prepovedana« (Zupančič v: Fink-Hafner, 2001, str. 230). Po letu 1965 je delovala le še zveza komunistov.

Strankarska pluralizacija je na Slovenskem postala spet pomembna od druge polovice osemdesetih let 20. stoletja.

4 POLITIČNE ORGANIZACIJE OZIROMA STRANKE V ČASU OSAMOSVAJANJA REPUBLIKE SLOVENIJE

4.1 SPLOŠNA OZNAKA

V drugi polovici osemdesetih let se je v Sloveniji začelo obdobje liberalizacije. Spomladi leta 1987 je skupina slovenskih izobražencev okrog Nove revije objavila prispevke za slovenski narodni program. Revija Mladina in mladinska organizacija sta javno nastopili ter organizirali vrsto dejavnosti, ki so prelomile dotedanje strahospoštovanje pred vrsto režimskih tabujev. Civilno družbena gibanja so doživela velik razmah.

Prelomni dogodki:

- 12. maja 1988 ustanovljena Slovenska kmečka zveza,
- 3. junija 1988 ustanovljen odbor za varstvo človekovih pravic,
- 11. januar 1989 ustanovljena Slovenska demokratična zveza,
- 4. decembra 1989 ustanovljen Demos, Demokratična opozicija Slovenije.

Slovenska kmečka zveza je bila prva politična organizacija, ki je nastala v času obnavljanja pluralizma.

Odbor za varstvo človekovih pravic je bil odgovor na aretacijo četverice. Ustanovila ga je uradna oblast. Združeval je številne predstavnike civilne družbe. Čeprav se ni nikoli razvil v politično stranko, je močno pospešil nastajanje opozicijskih strank.

Slovenska demokratična zveza je bila ob ustanovitvi zelo raznolika. Povezala je večino vodilnih slovenskih izobražencev in oporečnikov, ki so se kot del civilno družbenih skupin in gibanj zavzemali za politično demokracijo. V njo so se vključili člani uredništva in sodelavci Nove revije. Stranka se je zavzemala za osamosvojitve Slovenije, parlamentarno demokracijo, tržno gospodarstvo in vključitev Slovenije v Evropsko skupnost.

Opozicijske stranke Slovenska demokratična zveza, Socialdemokratska stranka Slovenije, Slovenski krščanski demokrati, Liberalna stranka, Zeleni Slovenije in Slovenska kmečka zveza - Ljudska stranka so se združile v Demokratično opozicijo Slovenije, da bi na prvih večstrankarskih volitvah premagale obstoječe družbenopolitične organizacije. Predsednik opozicije je postal Jože Pučnik (po Cvirni et al., 1999, str. 390-394).

O demokratizaciji slovenskega političnega prostora lahko govorimo šele, ko je bila zakonsko omogočena. To so omogočili amandmaji k ustavi Socialistične republike Slovenije, sprejeti septembra 1989, in zakon o političnem združevanju, sprejet decembra 1989. Še pred sprejetjem teh zakonskih določil so nove stranke dobile

prostor za svoje delovanje pod okriljem obstoječih družbenopolitičnih organizacij Zveze socialistične mladine in Socialistične zveze delovnega ljudstva (SZDL).

Iz dokumenta socialistične zveze lahko razberemo, kakšne so bile njene politične usmeritve. »Reforma političnega sistema zahteva odpiranje širokega prostora za nestrankarski politični pluralizem, ki se lahko zagotavlja v prenovljeni SZDL. Zato mora socialistična zveza storitvi vse, da bo skladno z ustavno opredeljeno funkcijo postala privlačnejša in sprejemljiva za nova gibanja in zveze. V njej morajo imeti ljudje, njihove interesne in programske skupine, organizacije, gibanja ter zveze možnost ustvarjalno prispevati k oblikovanju političnega sistema socialističnega samoupravljanja. To je njena naloga, saj vsi ti s svojo aktivnostjo in inovativno ustvarjalno sposobnostjo lahko ponudijo mobilizirajoče programe za kakovostnejši družbeni razvoj.« (RK SZDL Slovenije, Informacije 2/89 v Vlaj, 1989, str. 182)

Nove politične organizacije brez združevanja v socialistični zvezi niso imele nobene možnosti za uresničitev svojih volilnih in oblastnih funkcij. To so lahko storile le preko socialistične zveze.

Pred sprejetjem volilne zakonodaje leta 1989 je bila Zveza socialistične mladine Slovenije nekaj vmesnega. Zveza komunistov in socialistična zveza sta bili še vedno oblast, novonastale politične organizacije zunajparlamentarna opozicija, zveza socialistične mladine pa nekakšna parlamentarna opozicija v enopartijskem sistemu. Po zakonodaji je imela še vedno rezerviranih nekaj delegatskih mest v skupščini, njeni delegati pa so v skupščini večkrat nastopali z opozicijskimi stališči (Janša, 1992, str. 32).

V zvezi komunistov je prevladala liberalna struja. »Kot mi je nekoč pozneje povedal Milan Kučan, so »oni« natančno vedli, da je »konec«, ko se je ustanovila Slovenska kmečka zveza, to je pa bilo 12. maja 1988« (Rupel, 1992, str. 10).

Po razmeroma kratkem omahovanju se je odločila, da iz zaveznitva z zvezno komunistov Jugoslavije prestopi na položaje slovenske demokratične javnosti. Odhod slovenskih komunistov z zveznega partijskega kongresa januarja 1990 je dokončno prekinil to povezavo. Formalno je imela zveza komunistov še vedno v rokah vse vzvode oblasti, dejansko pa ji je bilo jasno, da jih proti volji ljudi ne more obdržati, še manj pa uporabiti. Zveza komunistov se je odrekla svoji nekdanji doktrini. Odrekla se je vodilnemu položaju »sestopa z oblasti«, prilagajala tržnemu gospodarstvu, odpovedala se je socialni enotnosti. Ni šlo samo za kamuflažo, ampak je dejansko iz zveze komunistov nastala stranka demokratične prenove (po Bučar, 2007, str. 300-302).

Sprejemanje naprednih demokratičnih vrednot je bil dolgotrajni proces v družbi in spreminjajoči se stari politični eliti. To dokazujejo tudi javnomnenjske raziskave. Leta 1986 se 45 % državljanov strinjalo z mnenjem, da je treba uvesti večstrankarski sistem. Leta 1989 se je ta odstotek povečal na 74 %. Z ene strani so bili nosilci političnih sprememb, ki so imeli izrazito pozitivna stališča do večstrankarskega sistema, na drugi strani pa je bilo določeno število lokalnih politikov, ki so imeli

konservativnejša stališča od večine državljanov Slovenije in so še vedno podpirali monolitno socialistično politično kulturo (Fink-Hafner, 2006, str. 24 in 25).

Opozicijska združenja so spomladi leta 1988 pripravila predlog slovenske ustave, ki je temeljil na modernih načelih političnega pluralizma. Stara politična elita, v kateri je prevladala liberalna struja, je pod pritiskom opozicije jeseni 1989 sprejela opozicijske zahteve po uzakonitvi političnega pluralizma. Spremenila je pravne norme na naslednjih področjih:

- razveljavila je sistemske ovire za večstrankarstvo,
- odpravila je možnost zlorab represivnih ukrepov,
- uveljavila je nov ustavni red - ključne politične in ekonomske spremembe,
- pravno zavarovala politične inovacije pred zunanjim uničenjem (federacijo).

Ustavna dopolnila, sprejeta jeseni 1989, so razveljavila ključne ideološko politične opredelitve in uzakonile neposredne in tajne volitve v skupščine družbenopolitičnih skupnosti. Z njimi je bila uveljavljena tudi pravica do svobodnega združevanja, skupaj s pravico ustanavljati društva, sindikate in politične organizacije. Uzakonile so tudi enakopravnost vseh organizacije in gibanj, načela pravne države, enakost občanov, ne glede na narodnost, raso, spol, veroizpoved, politično prepričanje, gmotne razmere, izobrazbo ali kakršno koli drugo okoliščino. Ohranjena pa je bila omejitev pravic s prepovedjo »rušenja temeljev ustavne ureditve«. Ustavna dopolnila so uvedla neposredne in tajne volitve za skupščine družbenopolitičnih skupnosti. Odpravila je poseben položaj teh zborov. Ustavna dopolnila so v načelih izničila pravno podlago za represijo zoper opozicijo. Načelo je določalo, da je človekova zasebnost nedotakljiva in da lahko samo zakon predpiše, da se sme na podlagi odobritve sodišča odstopiti od tega načela.

Ena od ključnih ekonomskih sprememb je bila uvedba enakopravnosti družbene, združne in zasebne lastnine.

Uveljavljanje nacionalne suverenosti je bilo izraženo v določbah o celoviti in neodtujljivi pravici slovenskega naroda do samoodločbe, ki je zajemalo tudi pravico do odcepitve. Sprejet je bil tudi amandma, ki je uvedel zaščito pred zunanjim posegom v slovensko ustavno ureditev - brez soglasja slovenske skupščine ni bilo mogoče uvesti izrednih razmer.

Ustavna dopolnila so bila rezultat konfliktov med novonastalo politično opozicijo in prilagajajočo se staro elito. Bila so pravna podlaga za notranjepolitično pluralizacijo političnih ustanov v Sloveniji v formalno še vedno enostrankarski zvezni jugoslovanski državi (po Fink-Hafner, 2001, str. 240-243).

Po sprejetju zakona o političnem združevanju so se lahko novonastale stranke registrirale. Vpisale so se v register, ki ga je vodil pristojni občinski urad. Zakon je opredelil politične organizacije kot organizacije, ki v aktih izražajo politične cilje in se

z delovanjem zavzemajo zanje. Za ustanovitev je bilo dovolj že dvajset polnoletnih državljanov s stalnim prebivališčem v Socialistični republiki Sloveniji. Politična organizacija je morala sprejeti svoj statut, program in izvoliti organe (ZPZ, 8. člen).

»V obdobju tranzicije so nastajale stranke iz organizacijskih osnov in družbenih gibanj:

- iz starih političnih organizacij (Zveza socialistične mladine Slovenije, Zveza komunistov Slovenije);
- iz novih družbenih gibanj (Zeleni Slovenije);
- iz družbene opozicije staremu sistemu, kot na primer Društvo pisateljev, katerega člani so se združili v krogu Nove revije (Zveza razumnikov, pozneje preimenovana v Slovensko demokratično zvezo);
- z mobilizacijo novih družbenih skupin - kmetov, obrtnikov (nove stranke katere so se na začetku predstavljale kot »razredne« oziroma »stanovske« stranke);
- s politično organizacijo že prej organiziranih apolitičnih družbenih skupin, na primer upokojencev;
- s političnim izražanjem regionalnih interesov (Zveza za Haloze, Slovenska zveza Štajerske, Zveza za Primorsko);
- na osnovi etničnega/nacionalnega načela (Zveza za enake pravice državljanov, Romani union);
- z mobilizacijo »jugonostalgčnih« osnov (na primer Jugoslovanska zveza, Zveza komunistov - Gibanje za Jugoslavijo);
- z izražanjem določenih zgodovinsko ideološko političnih osnov (Antikomunistična legija Slovenije, novoustanovljena Komunistična partija Slovenije);
- izražanje določenih nenavadnih interesov (na primer Kraljeva stranka Slovenije, Zveza naroda Slovenije - Karantanija, Stranka ljubiteljev piva)« (Fink-Hafner, 2006, str. 27-28).

4.2 PRVE VEČSTRANKARSKE VOLITVE LETA 1990

Prve večstrankarske volitve v Sloveniji so potekale od 8. do 22. 4. 1990. To niso bile samo volitve v predsedstvo in skupščino Slovenije, ampak tudi v občinske skupščine. Slovenija je izvedla prve večstrankarske volitve v nekdanji Jugoslaviji.

»Ljubljana misli z demokratizacijo resno,« je naslovil svoj članek o slovenskih volitvah bonški General-Anzeiger (Mikeln et al., 1991, str. 81).

Tabela 3: Kandidati za skupščino Republike Slovenije po pripadnosti politični stranki

Politična organizacija	Zbor združenega dela	Zbor občin	Družbeno politični zbor	Skupaj
Socialistična zveza Slovenije SZDL	51	74	65	190
ZKS stranka demokratične prenove	94	84	91	269
ZSMS	35	55	64	154
Slovenska demokratska zveza	12	22	67	101
Slovenka obrtniško podjetniška stranka			24	24
Slovenska obrtniška stranka	1	1	57	59
Zeleni Slovenije	7	13	73	93
Slovenki krščanski demokrati	6	12	70	88
Slovenska kmečka zveza	17	15	67	99
Zveza za ohranitev enakopravnosti občanov			62	62
Socialdemokratska zveza Slovenije	18	9	73	100
Zveza društev upokojencev Maribor			4	4
Demokratična zveza Kosova			14	14
Državljska zelena lista		1	18	19
Nova družbena gibanja			5	5
Lista neodvisnih			9	9
Lista posamičnih kandidatov	2		3	5
Comunita Italiana		1	2	3
Neodvisni kandidati	7	9	13	29
Demos	9	9	1	19
Neznano	434	72	69	575
Skupaj	693	377	851	1.921

Vir: Savec, 1990, str. 36-39

Na volitvah je v skupščino Republike Slovenije kandidiralo 1.921 kandidatov, ki so se potegovali za 240 mest v treh zborih. Največ kandidatov je imela Zveza komunistov Slovenije - stranka demokratične prenove. V koaliciji DEMOS so imele največ kandidatov Slovenska demokratska zveza, Socialdemokratska zveza Slovenije in Slovenska kmečka zveza. V zbor združenega dela je kandidiralo veliko kandidatov neznane politične opredelitve.

»Na letošnjo mirno preizkušnjo volje prebivalstva smo lahko upravičeno ponosni. Imeli smo najbolj demokratične, kakovostne in poštene volitve v svoji zgodovini.« (Bebler, 1990, str. 8) »Leto 1990 je prekosilo naše zadnje in edine povojne volitve novembra 1945, kakor tudi vse predvojne volitve v stari Jugoslaviji, tudi najbolj poštene volitve leta 1920 (ki pa niso bile splošne). Ta izpit smo lahko opravili tako dobro zaradi demokratične zrelosti in odgovornosti naših občanov. Zasluge za v

marsičem vzorne volitve imajo naši uradniki in številni prostovoljci, priznanje vseh pa je zaslužil tudi dosedanji režim« (Bebler, 1990, str. 8-9).

Volilna zakonodaja je izhajala iz tedanje ureditve, obenem pa se je skušala zgledovati po sodobnih volilnih sistemih. V nastajanju zakonodaje so bili interesi dotedanje oblasti in nastajajočih strank različni: eni so videli večjo možnost za uspeh v večinskem, drugi pa v proporcionalnem sistemu. Tridomna skupščina in delegatski sistem sta bila velika ovira za vzpostavitev predstavniskega telesa, ki bi odražal različne politične interese. Na podlagi političnega kompromisa je bil za vsak zbor določen drugačen volilni sistem.

Za volitve v zbor združenega dela je bil uveljavljen sistem relativne večine. Izvoljeni so bili tisti kandidati, ki so dobili največ glasov v volilni enoti. Za volitve v zbor občin se je uporabljal sistem absolutne večine. Izvoljen je bil tisti kandidat, ki je dobil večino vseh glasov v volilni enoti. V drugem krogu so volivci glasovali med kandidatoma, ki sta v prvem krogu dobila največ glasov.

V družbenopolitični zbor republiške skupščine so se mandati delili po proporcionalnem sistemu. Volivci so lahko glasovali za eno od list kandidatov ali za posameznega kandidata z ene ali več list. Mandati so se delili v volilni enoti in na ravni države. Izvoljeni so bili kandidati, ki so dobili največje število glasov v volilni enoti. Izjema od tega pravila je bil prednostni vrstni red, ki so ga politične organizacije določile pred glasovanjem.

Po tem sistemu je v družbenopolitični zbor prišlo relativno veliko število strank, v drugih dve zborih pa je koalicija opozicijskih strank dobila večino (po Grad, 2004, str. 97-98).

Republiški ustavni amandmaji iz leta 1989 so skrčili sestavo predsedstva republike. Po novem je to štelo štiri člane in predsednika. Predsednika predsedstva smo volili po sistemu absolutne večine, člane pa po sistemu relativne večine.

Izidi prvih večstrankarskih volitev:

- zmagovalka je bila demokratična opozicija s 54 % glasov:
 - Slovenki krščanski demokrati 13 % glasov,
 - Slovenska kmečka zveza 12,6 % glasov,
 - Slovenska demokratična zveza 9,5 % glasov,
 - Zeleni Slovenije 8,8 % glasov,
 - Socialdemokratska zveza Slovenije 7,4 %,
 - Slovenska obrtniška stranka 3,5 %;
- Stranka demokratične prenove, prejšnja Zveza komunistov Slovenije, je dobila 17,3 % glasov;
- Liberalno-demokratska stranka, prejšnja Zveza socialistične mladine Slovenije, je dobila 14,5 %,
- Socialistična stranka Slovenije, prejšnja Socialistična zveza delovnega ljudstva, je dobila 5,4 % glasov.

Za predsednika Predsedstva Republike Slovenije je bil v drugem krogu izvoljen Milan Kučan z 59 % glasov. V predsedstvu je imel dva člana Demosa in dva člana iz Stranke demokratične prenovе (Vir: Statistični urad RS).

Stranka demokratične prenovе je postala največja posamična stranka v skupščini, vendar se je morala umakniti iz oblasti v opozicijo. Volilno telo je jasno povedalo, kaj si misli o štirih desetletjih njene vladavine. Zaradi pravočasne prenovе ji je uspelo zadržati relativno velik delež volivcev. Dokazala je, da ni stranka politično izčrpanih ambicij.

Socialistična zveza se je relativno pozno organizirala v samostojno politično stranko. Dolgo je iskala lastno politično identiteto. Posledica tega je bil slab volilni rezultat. Liberalno-demokratska stranka je v preteklosti, ko še ni bila organizirana v politično stranko, na politično prizorišče nosila številna izzivalna vprašanja. Sedaj se ji je ponujala priložnost, da se giblje med pozicijo in opozicijo.

Znotraj Demosa se je v nasprotju s pričakovanji slabše odrezala Slovenska demokratična zveza, čeprav je imela v vodstvu stranke številne predstavnike javnega življenja, kulturnike, pisatelje, znanstvenike in univerzitetne profesorje. Prehiteli so jo krščanski demokrati in kmečka zveza (po Markič, 1990, str. 54-56).

Slovenija je dobila vlado koalicije Demos pod vodstvom krščanskega demokrata Lojzeta Peterleta. Predsednik skupščine Slovenije je postal član demokratske zveze dr. France Bučar.

Slovenska javnost je pripisovala velik pomen volitvam predsednika predsedstva. Uspeha Milana Kučana ne kaže enačiti z uspehom Stranke demokratične prenovе. V precejšni meri je to njegov osebni dosežek, partijski pripadnosti navkljub. Svoji partiji je pomagal bolj kot ona njemu. Glasove mu je dala tudi četrtnina »Demosovih« volivcev. Slovenski volivci so ga izvolili zato, ker so ocenili, da bo Slovenija z njim na čelu z manj trenji uresničila svoje cilje (Bebler, 1990, str. 10).

»V tej izvolitvi se je izrazilo večinsko odobravanje mirnega prehoda iz enega sistema v drugega« (Cvirn et al., 1999, str. 395).

Veliko presenečenje volitev za predsednika predsedstva je bil neodvisni kandidat Ivan Kramberger. Na volitvah je prejel kar 18,5 % glasov (Vir: Statistični urad RS).

»Volitve 1990 so prinesle veliko dobrega - tokrat stvarno in bolj množično udeležbo množic v političnem življenju, osvežitev in prevetritev slovenske države, prodor velikega števila manjših, pogosto malo izkušenih in do sedaj povsem ali sorazmerno neznanih ljudi na javno prizorišče« (Bebler, 1990, str. 11).

5 PRAVICA DO ZDRUŽEVANJA V USTAVI REPUBLIKE SLOVENIJE

Svoboda združevanja je eden izmed nujnih predpogojev za demokracijo. Je nujen, čeprav ne edini predpogoj za delovanje politične opozicije. Brez zakonitega delovanja le-te pa ni zakonitega boja za oblast. Tekmovanje za oblast in stvarna možnost menjave na oblasti na podlagi rezultatov demokratičnih volitev je merilo, po katerem se razlikujejo demokratični sistemi od nedemokratičnih.

Zgodovinske izkušnje so pokazale, da je svoboda združevanja tesno povezana z uresničevanjem vseh drugih politično pomembnih pravic, še zlasti svobode govora, zborovanja in volilne pravice. Te pravice omejujejo enostrankarsko monopolno moč.

Za vzpostavljanje in ohranjanje demokracije je potrebno:

- oblikovanje pravnega reda, ki na normativni ravni zagotavlja institucionalna zagotovila - predpogoje za demokracijo,
- izvajanje teh pravnih norm v praktični politiki (po Fink-Hafner, 2001, str. 226 in 227).

42. člen Ustave Republike Slovenije zagotavlja pravico do zbiranja in združevanja. To je klasična politična pravica oziroma svoboščina. »Po ustavni določbi je s to pravico zagotovljena pravica do mirnega zbiranja in do javnih zborovanj, vsakdo pa ima pravico, da se združuje z drugim. Pravica do mirnega zborovanja pomeni, da se posameznik po svoji volji lahko zbira skupaj z drugim in da pri tem udeleženci ne smejo uporabljati nasilja. Po drugi strani je pravica do javnega zborovanja v tem, da posameznik po svoji volji daje pobudo za javno zborovanje, se ga udeleži ali pa tudi ne. Obe sta tako individualni in hkrati kolektivni pravici.« (Kocjančič et al., 2006, stran 119)

Pravica do združevanja je ena od najstarejših pravic. Pomeni pravico do svobodnega ustanavljanja ustreznih združenj, včlanjevanje in delovanje v njih ter izstop iz njih. Poznamo številna združenja, tako politična, gospodarska, socialna, kulturna, kot tudi druga interesna združenja. Najpomembnejše politično združenje je politična stranka. Prve politične stranke so bile v Sloveniji ustanovljene leta 1989 po zakonu o političnem združevanju. Ta zakon je nadomestil zakon o političnih strankah iz leta 1994.

Pravico o zbiranju in združevanju je dopustno z zakonom omejiti, če to zahteva varnost države ali javna varnost ter varnost pred širjenjem nalezljivih bolezni. Ustava izrecno prepoveduje včlanjevanje v politične stranke pripadnikom oboroženih sil in policije. Delna omejitve velja tudi za ustavne sodnike, sodnike in državne tožilce, ki ne smejo biti člani organov političnih strank, lahko pa so člani strank (Ustava RS, 133. člen).

6 ZAKON O POLITIČNIH STRANKAH

Zakon o političnih strankah je bil sprejet leta 1994. Po zakonu je politična stranka združenje državljanek in državljanov, ki uresničujejo svoje politične cilje, sprejete v programu stranke, z demokratičnim oblikovanjem volje državljanek in državljanov in s predlaganjem kandidatk oziroma kandidatov na volitve v državni zbor, za predsednika države ter organe lokalnih skupnosti.

Delovanje stranke mora biti javno. Javnost mora biti obveščena o delovanju stranke in o njenem materialnem in finančnem poslovanju.

6.1 USTANOVITEV IN REGISTRACIJA STRANKE

Stranka se lahko ustanovi z najmanj 200 podpisi državljanek in državljanov. Člani stranke so lahko državljan Evropske unije, z volilno pravico v Sloveniji. Tujci pa so lahko le častni člani (ZPolS, 4. člen).

Stranka se mora registrirati pri Ministrstvu za javno upravo v skladu z zakonom. Brez registracije ne sme delovati v Republiki Sloveniji. Prav tako ne sme delovati stranka s sedežem v tujini. Stranka ne sme delovati v gospodarskih družbah, zavodih in drugih organizacijah ter državnih organih. Stranki, ki razglašajo nasilje, rušenje ustavne ureditve, lahko ustavno sodišče prepove delovanje. Stranka ne sme spodbujati narodnostnega, verskega ali rasnega sovraštva ali nestrpnosti. Prepovedano je delovanje stranke kot vojaško ali oboroženo združenje.

Stranka se izbriše iz registra:

- če tako odloči ustavno sodišče z odločbo,
- če sodišče v celoti odpravi odločbo o vpisu stranke v register.

Vzrok za izbris iz registra je tudi dvakratno zaporedno nesodelovanje stranke na volitvah v državni zbor ali organe lokalnih skupnosti.

Stranka se lahko preoblikuje, spoji z drugo stranko, pripoji drugi stranki ali razdruži. Stranka mora imeti svoj statut in program. Mora imeti organ predstavnikov vseh članov in izvršni organ stranke. S tem skuša zakon zagotoviti demokratično organizacijo stranke.

6.2 FINANCIRANJE STRANKE

Stranka lahko pridobiva sredstva iz članarine, prispevkov zasebnikov ter pravnih in fizičnih oseb, prihodkov iz premoženja stranke, daril, volil, dotacij iz proračuna ter

dobička iz dohodka lastnih podjetij. Merilo za dodelitev sredstev iz proračuna je uspeh stranke na volitvah v državni zbor.

Strank ne smejo financirati: državni organi, organi samoupravnih lokalnih skupnosti, pravne osebe javnega prava, humanitarne organizacije, verske skupnosti, javna podjetja, kot jih določa zakon, ki določa preglednost finančnih odnosov, gospodarske družbe z najmanj 25 odstotkov javnega kapitala (ZPolS, 25. člen). Lokalne skupnosti lahko financirajo stranke glede na uspeh na občinskih volitvah. Prepovedani so tudi finančni prispevki tujih fizičnih in pravnih oseb, kakor tudi vsako drugo pridobivanje sredstev iz tujine.

Stranka mora vsako leto do 30. aprila državnemu zboru predložiti finančno poročilo o poslovanju stranke za preteklo leto. Pred oddajo poročila ga mora pregledati in oceniti tudi računsko sodišče. Skrajšano letno poročilo je stranka dolžna objaviti tudi v Uradnem listu Republike Slovenije, če je v preteklem letu dobila javna sredstva.

Stranka mora po zakonu o volilni in referendumski kampanji predložiti državnemu zboru tudi poročilo o izdatkih za volilno kampanjo in to najpozneje v 15 dneh po zaprtju posebnega transakcijskega računa.

V zakonu o političnih strankah so določene tudi globe za prekrške stranke.

7 ORGANIZACIJA DRŽAVNE OBLASTI V SLOVENIJI

Naša sedanja ureditev izhaja iz načela delitve oblasti. Zakonodajno funkcijo opravlja parlament kot predstavniško in zakonodajno telo, izvršilno funkcijo predsednik republike in vlada, sodno pa sodišče.

Značilnost načela delitve oblasti je, da so državni organi pri svojem delovanju relativno samostojni in neodvisni od drugih organov, tako da nobeden od njih ne more prevladati nad drugim, vendar pa ti organi med seboj tudi sodelujejo. Med njimi je vzpostavljen sistem zavor in ravnovesij (checks and balances). V praksi sodobnih državnih ureditev je delitev oblasti le relativna, ker imajo organi, ki izvajajo posamezno oblast, možnost v večji ali manjši meri vplivati na oblikovanje in delovanje drugih organov (Grad, 2000, str. 51).

V ustavi je uveljavljen parlamentarni sistem, ki se zgleduje po nemški ureditvi, predvsem glede oblikovanja vlade in njene odgovornosti državnemu zboru. Namen je bil zagotoviti stabilnost parlamenta in vlade. »Položaja, ki je nastal zaradi ustavne določbe o imenovanju ministrov s strani državnega zbora, pa ustavodajalec ni predvidel, zato ustava ne daje nobene možnosti za njegovo razrešitev« (Grad, 1999, str. 26).

V ustavi je vrsta elementov nekdanjega skupščinskega sistema. Zato naš sistem v praksi deluje bližje skupščinskemu kot parlamentarnemu. Načelo delitve oblasti se v precejšnji meri ne upošteva predvsem v razmerju med državnim zborom in vlado. »Pristojnosti niso dovolj jasno razmejene in zato tudi odgovornost ni dovolj razvidna« (Grad, 1999, str. 32). Položaj vlade je bistveno šibkejši, kot je navada v parlamentarnem sistemu. Prav tako so pooblastila šefa države v razmerju do državnega zbora šibkejša kot sicer.

Na normativni ravni v naši ureditvi zakonodajna oblast močno prevladuje nad izvršno (Grad, 2000, str. 68).

Značilnost parlamentarnega sistema je, da sodna veja oblasti stoji bolj ob strani in je bolj samostojna in neodvisna od zakonodajne in izvršilne. Zakonodajna in izvršilna oblast nimata neposrednih sredstev za vpliv na sodno oblast. Parlamentarni sistem se izraža v dvojnosti razmerja med zakonodajno in izvršilno oblastjo. Zakonodajna in izvršna oblast sta enakopravni, med seboj tesno sodelujeta in vplivata druga na drugo. V parlamentarnem sistemu se praviloma ministri imenujejo izmed poslancev.

Enakopravnost se kaže v sredstvih, ki jih ima vsak izmed njih na voljo v medsebojnem razmerju. Vlada je odgovorna parlamentu. Ne more delovati, če izgubi podporo v parlamentu - če ji ta izglasuje nezaupnico. Vlada lahko od šefa države zahteva, da razpusti parlament - pride do oblikovanja novega parlamenta in vlade. To zagotavlja stalno ravnotežje med zakonodajno in izvršno oblastjo. Parlament in

vlada nista politično stabilna, zato se lahko zgodi, da nista celo mandatno obdobje na oblasti.

Izvršna oblast je razdeljena med vlado in šefom države. Vlada je politično odgovorna in odvisna od parlamenta. Šef države pa je politično neodgovoren in je stabilni element v izvršni oblasti. Zaradi njegove politične neodgovornosti njegove akte sopodpiše pristojni minister ali vlada.

Šef države je v parlamentarnem sistemu šef izvršilne oblasti le na simbolni ravni, dejanski nosilec izvršilne oblasti je vlada. Ta izhaja iz parlamenta in je odvisna od njega. Imenuje jo šef države, vendar ne more začeti z delom brez podpore v parlamentu. Šef države je praviloma izvoljen v parlamentu, vendar ne odgovarja parlamentu za svoje delo (po Grad, 2000, str. 54-55).

7.1 DRŽAVNI ZBOR

Državni zbor šteje 90 poslancev. Vsi so izvoljeni neposredno na podlagi splošne in enake volilne pravice na tajnem glasovanju. Po eno poslansko mesto v državnem zboru pripadata italijanski in madžarski narodni skupnosti.

Mandatna doba poslancev državnega zbora je štiri leta. Lahko pa se zgodi, da je tudi krajša, če pride do razpusta državnega zbora pred iztekom štiriletnega obdobja. V primeru vojne ali izrednih razmer se lahko tudi podaljša. Mandatna doba novih poslancev začne teži s prvo sejo zbora, ko tudi preneha mandat prejšnjemu državnemu zboru.

Državni zbor opravlja vse funkcije sodobnega parlamenta. Opravlja ustavnorevizijsko, zakonodajno, volilno in nadzorno funkcijo.

Državni zbor ima naslednje pristojnosti:

- odloča o spremembi ustave in jo razglasa,
- sprejema zakone, državni proračun in zaključni račun proračuna,
- ratificira mednarodne pogodbe,
- sprejema svoj poslovnik,
- sprejemna nacionalne programe, deklaracije, resolucije, priporočila, stališča in sklepe,
- odreja parlamentarno preiskavo,
- razpisuje referendum,
- odloča o zaupnici in nezaupnici vladi,
- odloča o obtožbi predsednika republike, predsednika vlade in ministrov pred ustavnim sodiščem,
- odloča o imuniteti poslancev, sodnikov in sodnikov ustavnega sodišča,
- odloča o razglasitvi vojnega in izrednega stanja,
- odloča o uporabi oboroženih sil.

Državni zbor voli, imenuje in razrešuje:

- predsednika vlade in ministre,
- predsednika in podpredsednika državnega zbora,
- predsednike in podpredsednike in člane delovnih teles državnega zbora,
- generalnega sekretarja državnega zbora in sekretarja sekretariata za zakonodajo in pravne zadeve,
- sodnike ustavnega sodišča, sodnike in pet članov sodnega sveta,
- guvernerja centralne banke,
- člane računskega sodišča,
- varuha človekovih pravic,
- druge nosilce javnih funkcij, za katere tako določa zakon.

Med najpomembnejšimi akti, ki jih sprejema državni zbor, je ustava. Za spremembo ustave se zahteva dvotretjinska večina.

Zakonodajna funkcija je najpomembnejša in najboljšežnejša dejavnost državnega zbora. Državni zbor je glavni tvorec prava. Sam presoja, katere zadeve bo uredil z zakonom. Mora pa z zakonom urediti tista področja, za katera že ustava določa, da morajo biti urejeni z zakonom. Pri svojem delu ni do konca samostojen, saj ga omejuje s svojimi pristojnostmi državni svet. Tudi referendum omejuje državni zbor, saj je ta vezan na njegov izid. Sprejema tudi pravno obvezujoče splošne akte, ki pa niso zakoni: obvezne razlage zakonov, odloke in sklepe, državni proračun, nacionalni programi na področju družbenih dejavnosti in gospodarske infrastrukture.

V okviru volilne funkcije večino funkcionarjev voli na predlog predsednika republike.

Nadzorno funkcijo delimo na funkcijo političnega nadzora, to je nadzor nad izvršno oblastjo in funkcijo splošnega družbenega nadzora, ki ga izvaja preko parlamentarnih preiskav.

Poslovník državnega zbora, ki ga le-ta sprejme z dvotretjinsko večino navzočih poslancev, ima zelo velik političen pomen, saj določa pravila, po katerih se morajo ravnati politične stranke pri svojem delovanju v državnem zboru. Ureja organizacijo in način dela državnega zbora ter uresničevanje pravic in dolžnosti poslancev. Organizacija in način dela pa se lahko uredi tudi z drugimi akti, če to ni v neskladju s poslovníkom.

Po poslovníku državnega zbora imajo poslanci, ki so bili izvoljeni na isti kandidatni listi, pravico, da se povežejo v poslansko skupino. Vsak poslanec je lahko član le ene poslanske skupine. Poslanci, ki so bili izvoljeni na eni kandidatni listi, lahko ustanovijo le eno poslansko skupino. Ta mora šteti najmanj tri člane.

Poslanske skupine morajo biti delovno in poslovno oziroma politično učinkovite. Za tekoče delo parlamenta je določena stopnja strankarske discipline nepogrešljiva (po Grad, 2000, str. 179-185).

Poslanske skupine imajo pomembno vlogo pri delovanju državnega zbora, saj vodje poslanskih skupin sodelujejo v kolegiju predsednika državnega zbora, pri organizaciji dela državnega zbora in pri odločanju o vprašanjih iz pristojnosti kolegija. Poslanske

skupine sodelujejo pri vlaganju amandmajev k predloženemu besedilu predloga zakona. Poslanske skupine se redno sestajajo pred vsakim zasedanjem parlamenta in po potrebi tudi med zasedanjem, ter tekoče oblikujejo svoja stališča do vseh pomembnih vprašanj. Na te sestanke so vabljeni tudi člani vodstva stranke, člani vlade in drugi državni funkcionarji člani stranke. Na sestankih pogosto le potrjujemo usmeritve in odločitve, ki jih je sprejelo vodstvo stranke (po Zajc, 2000, str. 170-171).

Za lažje in bolj pretehtano odločanje v parlamentu se ustanovijo parlamentarni odbori in komisije. Sestavljeni so iz poslancev, tako da pride do izraza strankarska sestava parlamenta. Odbori in komisije pred vsako odločitvijo v parlamentu proučijo vsako zahtevo, o kateri odloča parlament, zavzamejo stališče, dajejo pripombe in usmeritve za lažje odločanje poslancev.

7.2 DRŽAVNI SVET

Državni svet naj bi bil odsev družbene strukturiranosti in interesov različnih družbenih skupin. Do neke mere naj bi nevtraliziral vpliv strank na državni zbor.

Po ustavi so v državnem svetu zastopani nosilci socialnih, gospodarskih, poklicnih in lokalnih interesov.

Sestavlja ga 40 članov:

- štirje predstavniki delodajalcev,
- štirje predstavniki delojemalcev,
- štirje predstavniki kmetov, obrtnikov in samostojnih poklicev,
- šest predstavnikov negospodarskih dejavnosti,
- dvanajst predstavnikov lokalnih interesov.

Državni svet se za dobo petih let oblikuje s posrednimi volitvami. Volijo se v ustreznih zbornicah, združenjih, društvih, zvezah, univerzah, sindikatih in lokalnih skupnostih. Svetniki svoje funkcije ne opravljajo poklicno. Delovno so povezani s skupnostjo, ki jo predstavljajo, zato lahko bolj avtentično zastopajo njene interese.

Državni svet ne sprejema dokončnih odločitev, ampak v glavnem svetuje in na drugačne načine posega v zakonodajni postopek, katerega gospodar je državni zbor. Državni svet ima pravico:

- predlagati državnemu zboru sprejem zakonov,
- dati državnemu zboru mnenje o vseh zadevah iz njegove pristojnosti,
- zahtevati, da državni zbor pred razglasitvijo kakšnega zakona o njem še enkrat odloča,
- zahtevati razpis zakonodajnega referendumu,
- zahtevati preiskavo o zadevah javnega pomena,
- zahtevati pred ustavnim sodiščem presojo ustavnosti in zakonitosti predpisov in splošnih aktov, izdanih za izvrševanje javnih pooblastil.

Državni svet nima nikakršne vloge v ustavno revizijskem postopku, lahko pa državnemu zboru pošlje mnenje o predlaganih ustavnih spremembah.

»V Sloveniji se politične stranke nočejo sprijazniti s tem, da morajo biti v državnem svetu v ospredju posebni lokalni, poklicni, socialni in drugi interesi, zaradi katerih je bil ustanovljen, in ne interesi političnih strank.« (Ribičič, 2000, str. 71)

7.3 RAZMERJE MED DRŽAVNIM ZBOROM IN SVETOM

Državni zbor v naši ureditvi opravlja vlogo splošnega predstavniškega telesa. Predstavlja vse ljudstvo in temelji na ljudski suverenosti. Ustava uvaja tudi državni svet, ki predstavlja posebne družbene interese. Državni zbor opravlja zakonodajno funkcijo in druge funkcije sodobnega parlamenta. Državni svet pa ima nekatera z ustavo določena pooblastila na področju zakonodajne funkcije in le delno na področju nazorske funkcije državnega zbora. Tako pri nas ne moremo govoriti o popolni dvodomnosti. Državni svet tudi nima nobenega razmerja do vlade, ki je ena od temeljnih značilnosti parlamenta. V ustavi ni opredeljen kot drugi dom parlamenta, temveč kot posebni državni organ, položaj parlamenta pa je dodeljen samo državnemu zboru. Državni svet je glede na njegova pooblastila, ki presegajo pooblastila marsikaterega doma v sodobnih parlamentih, mogoče šteti za drugi dom parlamenta.

Pristojnosti državnega sveta jasno kažejo njegov podrejen položaj v primerjavi z državnim zborom. Državni svet nima nobenih zakonskih pristojnosti. Lahko uporabi zakonsko iniciativo in odločilni veto. Od državnega zbora pa lahko zahteva tudi razpis zakonodajnega referendumu (Kaučič et al., 2008, str. 197).

Najmočnejši vpliv na zakonodajno funkcijo državnega zbora ima državni svet z odločilnim vetom. Z vetom državni svet prepreči razglasitev objave in uveljavitev zakona, ki je bil sprejet v državnem zboru. Državni zbor mora zakon, za katerega je državni svet zahteval ponovno odločanje, sprejeti v isti obliki z večino vseh poslancev. »Zato so poslanci pogosto pred slabima izbirama: sprejeti zakon, ki vsebuje očitno slabost, ali pa zaradi posamezne neustrezne rešitve zavrniti cel zakon.« (Ribičič, 2000, str. 63)

7.4 PREDSEDNIK REPUBLIKE

Predsednik republike je izvoljen za dobo petih let in je lahko izvoljen največ dvakrat zaporedoma. Mandatna doba je lahko izjemoma krajša (odstop, smrt) ali daljša, če se mu doba izteče med vojno ali izrednimi razmerami. Med zadržanostjo predsednika ali zaradi trajnega zadržka funkcijo predsednika republike opravlja predsednik državnega zbora.

Pristojnosti predsednika republike:

- klasične funkcije,
- pristojnosti na zakonodajnem področju,
- pristojnosti na izvršilnem področju,
- izredne pristojnosti.

Klasične funkcije so tiste funkcije, ki jih opravlja kot predsednik države. Predstavlja Republiko Slovenijo doma in po svetu in je vrhovni poveljnik njenih oboroženih sil.

Pristojnosti na zakonodajnem področju uresničuje predsednik znotraj treh postopkov:

- zakonodajnega postopka,
- postopek razpisa volitev v državni zbor, njegovega sklica in razpusta,
- postopek volitev in imenovanja.

Predsednik nima možnosti vplivati na sprejem zakona oziroma na njegovo vsebino. Lahko le na zahtevo državnega zbora ali lastno pobudo izreče svoje mnenje o posameznem (tudi zakonskem) vprašanju. Predsednik razglaša zakone in izdaja listine o ratifikaciji mednarodnih pogodb.

Predsednik lahko razpusti državni zbor pred iztekom mandata, če po večkratnem poskusu ne more izvoliti predsednika vlade in če po zavrnjeni zaupnici vladi ne uspe v tridesetih dneh izvoliti novega predsednika vlade ali nove zaupnice na ponovnem glasovanju dotedanjemu predsedniku vlade.

V postopku imenovanja ima predsednik pravico predlagati v izvolitev državnemu zboru sodnike ustavnega sodišča, pet članov sodnega sveta in varuha človekovih pravic, v imenovanje pa tri člane ustavnega sodišča, guvernerja in štiri viceguvernerje Banke Slovenije, informacijskega pooblaščenca, predsednika in podpredsednika komisije za preprečevanje korupcije in kandidate za sodnike mednarodnega sodišča.

V parlamentarnem sistemu ima predsednik bolj omejene funkcije na izvršilnem področju. V nekaterih parlamentarnih sistemih ima širša, drugje ožja pooblastila. Ponekod so tako omejena, da jih komaj še lahko štejemo za izvršilna. Pri nas ima ožja pooblastila. Najpomembnejša izvršilna pristojnost v parlamentarnem sistemu so mandatarska pooblastila (imenovanje mandatarja za predsednika vlade in imenovanje ministrov) in imenovanje nekaterih najvišjih funkcionarjev. Po naši ustavi ima le pravico predlagati državnemu zboru kandidata za predsednika vlade. Pred predlaganjem se mora posvetovati z vodji parlamentarnih skupin.

Izredne pristojnosti ima predsednik v razmerah, ko je onemogočeno normalno delovanje ustavnega in političnega sistema. Odloča o razglasitvi vojnega ali izrednega stanja ter o uporabi oboroženih sil. Izdaja uredbe z zakonsko močjo na področju obrambe države in človekovih pravic ter temeljnih svoboščin (po Kaučič et al., 2008, str. 257-263).

8 VOLITVE V DRŽAVNI ZBOR

Državni zbor ima položaj predstavniškega telesa in je predstavnik vseh državljanov. Voli se neposredno na podlagi splošne in enake volilne pravice s tajnim glasovanjem. V državnem zboru so predstavljeni državljani Republike Slovenije, kajti poslanci se volijo na podlagi splošne volilne pravice. Volilna pravica je omejena na slovenske državljane s starostnim pogojem 18 let. Po ustavi sta aktivna in pasivna volilna pravica izenačeni - pravico voliti in biti izvoljen.

Državni zbor šteje 90 poslancev. Mandatna doba državnega zbora in tudi poslancev kot članov državnega zbora je štiri leta. Ta doba je lahko krajša, če pride do razpustitve državnega zbora, daljša pa le v vojnih in izrednih razmerah. Mandatna doba novoizvoljenega državnega zbora začne teči s prvo sejo zbora. Takrat se konča mandatna doba prejšnjega zbora.

Prvo sejo novoizvoljenega zbora skliče predsednik republike najpozneje 20 dni po izvolitvi. Do izvolitve predsednika prvo sejo vodi najstarejši poslanec. Državni zbor se konstituira s potrditvijo več kot polovice mandatov. Pri tem ima pomembno vlogo mandatno-volilna komisija, ki na podlagi poročila Republiške volilne komisije ter potrdil o izvolitvi poslancev predlaga državnemu zboru potrditev poslanskih mandatov.

Volitve v državni zbor ureja zakon o volitvah v državni zbor, ki je bil sprejet septembra 1992. Volilni zakon sprejema državni zbor z dvotretjinsko večino, zato do sedaj ni bil bistveno spremenjen. Zakon še vedno ni usklajen s spremembami ustave iz leta 2000. Sprememba ustave ni prinesla bistvenih novosti, vendar bi terjala nekatere uskladitve zakona z ustavo.

Volilni zakon naj bi v skladu s političnimi izhodišči zagotovil:

- proporcionalno delitev poslanskih mandatov,
- povezanost med volivci in izvoljenimi poslanci,
- stabilnost zakonodajne in izvršilne oblasti.

Teh načel ni mogoče v celoti uresničiti, vendar so bila vodila pri pripravi volilne zakonodaje.

Temeljna zakonska načela so:

- Delitev mandatov po proporcionalnem sistemu, ki je korigiran z elementi večinskega sistema. V volilnih okrajih se glasuje o posamičnih kandidatih. Določen je volilni prag;
- Poslanci se volijo v volilnih enotah, tako da se na enako število prebivalcev voli enako število poslancev. Poslanci se praviloma izvolijo v volilnih enotah, kar naj bi omogočilo tesnejšo povezanost z volivci. Poslanski mandati, ki se razdelijo na državni ravni, se dodelijo v volilnih enotah glede na dosežen izid;

- Postopek kandidiranja poteka predvsem v političnih strankah, vendar lahko liste kandidatov predlagajo tudi volivci;
- Volivci ne glasujejo o listah kandidatov kot celoti, temveč glasujejo o posameznih kandidatih na listi po posameznih volilnih okrajih. Niso izvoljeni kandidati po posameznih okrajih, temveč se glasovi seštevajo v korist liste kandidatov na ravni volilne enote;
- Personalizacija volitev je zagotovljena z glasovanjem o posameznikih kandidatih. Poslanske mandate, ki jih dobi strankarska lista, ne dobijo kandidati po vrstnem redu na listi, temveč v skladu z deležem glasov, ki jih dobijo v volilnih okrajih. To povečuje tekmovalnost med strankarskimi kandidati (po Grad, 2004, str. 127-130).

8.1 VOLILNI SISTEM

Razdelitev mandatov - volilni sistem v ožjem pomenu je eden najpomembnejših elementov volilnega sistema.

Način razdelitve mandatov je od leta 2000 tudi ustavno urejen. V 80. členu ustave je navedeno, da se poslanski mandati razen poslancev narodnosti, volijo po sistemu sorazmernega predstavnštva ob štiriodstotnem volilnem pragu za vstop v parlament in da imajo volivci odločilen vpliv na izbiro kandidatov.

Mandati se delijo na dveh ravneh, to je na ravni volilne enote in države. Volilne enote so dokaj velike, saj se v njih voli enajst poslancev, vendar bi bila proporcionalnost večja, če bi se mandati delili na ravni vse države. Zaradi slabega vpliva proporcionalnega volilnega sistema na stabilnost oblasti je uveden tudi štiriodstotni volilni prag. Volivci imajo večji vpliv na izbiro kandidatov, kot je to primer v proporcionalnih sistemih.

Od leta 1992 do spremembe leta 2000 so se mandati delili po preprostem - Harejevem količniku, po katerem se število vseh glasov v volilni enoti deli s številom poslancev, ki se volijo v volilni enoti. Posamezna kandidatna lista dobi toliko mandatov, kolikokrat je volilni količnik vsebovan v številu glasov za listo. Na primer, če v volilni enoti volimo štiri poslance, oddanih pa je 8.000 glasov, zadošča za izvolitev enega poslanca 2.000 glasov. S tem načinom je bilo malo mandatov razdeljenih v volilni enoti, večina se jih je razdelila na državni ravni.

V sedanji ureditvi se uporablja Droopov količnik, ki se izračuna tako, da se število glasov v volilni enoti deli s številom poslanskih mandatov, ki se volijo v volilni enoti, povečanih za ena. Na primer, če v volilni enoti volimo štiri poslance, oddanih pa je 8.000 glasov, zadošča za izvolitev enega poslanca 1.600 glasov. Na ta način je v volilni enoti podeljenih več mandatov, saj je potrebno manjše število glasov kot prej.

Nerazdeljeni mandati se razdelijo med liste kandidatov v skladu z njihovim volilnim uspehom v vsej državi. Pri delitvi se upoštevajo vse liste kandidatov, razen tistih, ki

so kandidirale le v eni volilni enoti in tiste, ki niso dosegle štiriodstotnega volilnega praga. Do spremembe leta 2000 smo imeli triodstotni prag.

Na državni ravni se mandati delijo po d'Hondtovem sistemu. Ta zagotavlja večje število sorazmernosti ali pravilo največjega povprečja. Ta sistem favorizira večje stranke. Po tem sistemu se najprej izračuna absolutno število glasov, ki so jih dobile posamezne liste na ravni države. Število glasov vsake liste se nato deli z 1, nato z 2, 3 itd. do števila mandatov v volilni enoti. Med dobljenimi rezultati se izloči toliko največjih števil, kolikor je mandatov. Mandate dobijo tiste liste, ki vsebujejo največja števila.

Tabela 4: Primer razdelitve mandatov

Delitev z:	A	B	C
1	5.000	4.000	2.100
2	2.500	2.000	1.050
3	1.667	1.333	700
4	1.250	1.000	525

Razdelijo se štirje mandati. Liste so dobile: A 5.000, B 4.000 in C 2.100 glasov. Največja števila so 5.000 (A), 4.000 (B), 2.500 (A) in 2.100 (C). Lista A dobi dva mandata, listi B in C pa po en mandat.

Po zakonu se upoštevajo ostanki glasov, ki so ostali po delitvi v volilnih enotah. Po ustavni ureditvi pa se upoštevajo vsi glasovi, ki jih so dobile posamezne liste. Na ta način se izračuna za vsako listo, koliko poslanskih mandatov je dobila. Odštejejo se mandati, ki so bili že podeljeni na ravni volilne enote. Mandati na državni ravni se dodelijo listam v volilnih enotah, kjer so imele te liste največje ostanke glasov v razmerju do volilnega količnika v volilni enoti. To zagotavlja, da dobijo mandate tisti kandidati, ki so dobili največjo podporo znotraj posamezne liste.

Do ustavne spremembe se je, ne glede na volilni izid po volilnih okrajih, največ polovica mandatov delila po vrstnem redu na nacionalnih listah.

Naš sistem omogoča dokaj visoko stopnjo personalizacije v okviru proporcionalnega sistema. Ne zagotavlja pa neposrednega in odločilnega vpliva za izvolitev poslancev, temveč samo posrednega. Ta način glasovanja vseeno sili stranke, da v volilnih okrajih predlagajo kandidate, ki so za volivce sprejemljivi.

Pravno podlago za volitve v državni zbor tvorita ustavni zakon (izvedbeni del) in veljavni zakon o volitvah v državni zbor, seveda v delu, v katerem ni bil razveljavljen. Ker ni prišlo do nove zakonske ureditve volilnega sistema, so ta pravila veljala tudi za volitve leta 2004 in 2008 (po Grad, 2004, str. 131-135).

8.1.1 Volilne enote in volilni okraji

Po sedanji volilni zakonodaji je uveljavljeno načelo enakosti volilne pravice, po katerem se en poslanec voli na približno enako število volivcev. Državni zbor ima 90 poslancev, od katerih dva sedeža zasedata predstavnika italijanske in madžarske narodne skupnosti, tako da je na voljo še 88 poslanskih sedežev. Če bi imeli večinski sistem, bi imeli 88 volilnih enot, ker pa imamo proporcionalnega, se je bilo treba odločiti le med večjim ali manjšim številom volilnih enot.

Po zakonu volimo poslance v osmih volilnih enotah, v vsaki volimo enajst poslancev. Pri oblikovanju volilnih enot se je poleg načela enake pravice upoštevala še geografska zaokroženost ter kulturne in druge značilnosti posameznih območij.

Vsaka volilna enota je razdeljena na enajst volilnih okrajev, kajti zakon je uveljavil načelo, da se v vsakem volilnem okraju glasuje za enega kandidata. Volilni okraj lahko obsega območje ene občine, več občin ali območje dela občine.

Na območju italijanske in madžarske narodnostne skupnosti se izoblikujeta posebni volilni enoti. V njih se voli po en poslanec (po Grad, 2004, str. 136-138).

8.1.2 Kandidiranje

Kandidate lahko predlagajo politične stranke in volivci (ZVDZ, 42. člen). Stranka je po zakonu dolžna določiti kandidate po postopku, ki ga določi s svojimi pravili. To pomeni, da stranka sama določa pravila kandidiranja, vendar mora listo kandidatov določiti s tajnim glasovanjem. Na ta način se vsaj do neke mere preprečuje izsiljevanje vodstva stranke.

Politična stranka lahko določi kandidate na dva osnovna načina:

- Liste kandidatov vloži v vseh volilnih enotah, če jo podprejo najmanj trije poslanci državnega zbora. Ta način kandidiranja daje prednost parlamentarnim strankam - strankam, ki so na prejšnjih volitvah prišle v parlament. Takšen način kandidiranja je običajen za proporcionalne sisteme po svetu.
- Če ne dobi podpisov treh poslancev, lahko vloži listo kandidatov v vsaki volilni enoti posebej. V tem primeru morajo listo določiti člani politične stranke, ki imajo volilno pravico in stalno prebivališče v volilni enoti. Listo mora podpreti s podpisi najmanj 50 volivcev s stalnim prebivališčem v volilni enoti.

Politična stranka lahko določi kandidatne liste tudi na podlagi podpore volivcev. Podpreti je morajo s podpisi najmanj 100 volivcev s stalnim prebivališčem v volilni enoti. V tem primeru liste kandidatov ne določijo poslanci niti člani stranke s podporo volivcev, ampak volivci sami. Kandidatna lista se lahko vloži le v posamični volilni enoti.

Listo kandidatov lahko določijo tudi sami volivci. Lista kandidatov mora biti podprta s 1.000 podpisov volivcev s stalnim prebivališčem v volilni enoti. Možno jo je vložiti le v posamični volilni enoti. Podpora volivca se lahko da le enemu kandidatu ali kandidatni listi v volilni enoti (po Grad, 2004, str. 140).

Na listi kandidatov noben od spolov ne sme biti zastopan z manj kot 35 odstotki od skupnega deleža kandidatov. Če so na listi trije kandidati, mora biti vsaj en kandidat drugega spola (ZVDZ, 43. člen).

8.1.3 Organizacija volitev in volilni postopek

Organizacija volitev je pomemben element volilnega sistema, saj lahko slaba in neučinkovita organizacija poraja dvom o zakonitosti volitev. Poglavitno vlogo imajo volilni organi. Volitve poslancev vodijo in izvajajo volilne komisije in volilni odbori. Volilne komisije skrbijo predvsem za tehnično izvedbo ter za varstvo zakonitosti v fazi kandidiranja in glasovanja. Imenujejo se za vsake redne volitve in imajo štiriletno mandatno dobo. Ustanovijo se za republiko, volilno enoto in volilni okraj.

Volitve v državni zbor vodijo republiška volilna komisija, volilna komisija volilne enote in okrajna volilna komisija. Za volitve poslancev italijanske in madžarske narodnostne skupnosti se imenujeta volilni komisiji posebnih volilnih enot. Na voliščih vodijo volitve volilni odbori, ki se imenujejo za vsake volitve.

Prva dolžnost republiške volilne komisije je skrb za zakonitost volitev. Še posebej ugotavlja zakonitost vloženih kandidatnih list ter zakonitost glasovanja. Na podlagi zapisnikov volilnih komisij volilnih enot ugotovi izid glasovanja v vsej državi.

Volilna komisija volilne enote skrbi za zakonitost volitev. Dolžna je skrbeti za zakonitost volitev poslancev in za zakonitost pri potrjevanju list kandidatov. Liste kandidatov mora preizkusiti, če so pravočasno vložene in če so sestavljene po zakonu. V primeru pomanjkljivosti zahteva odpravo le-teh. Ugotavlja volilni izid v volilni enoti. Okrajna volilna enota opravlja zgolj naloge tehnične narave.

Neposredno na voliščih vodijo volitve volilni odbori. Skrbijo za pripravo volišča, pravilnost glasovanja, svobodno in tajno glasovanje, red in mir na volišču, ugotavljajo volilno pravico po imeniku in tudi izid volitev na volišču. Imenuje jih okrajna volilna komisija.

Član volilnega organa ne more kandidirati na volitvah. Tudi predstavniki list kandidatov oziroma zaupniki kandidatov ne morejo biti člani volilnih organov. Vsakdo je lahko član le enega volilnega organa. Svojo funkcijo opravljajo na podlagi zakona in drugih predpisov, neodvisno od kakršnih koli navodil. Volilni organ odloča, če je sklepčen (navzoči vsi člani ali namestniki), z večino članov.

Predstavnik liste kandidatov določi predlagatelj liste, ime zaupnika pa sporoči predstavnik liste okrajni volilni komisiji. Zaupnik liste mora biti vpisan v evidenco volilne pravice na območju volilne enote. Predstavniki list kandidatov so lahko prisotni pri delu volilnih komisij volilnih enot in republiške volilne komisije, zaupniki pa pri delu volilnih odborov in okrajnih volilnih komisij (ZVDZ, 30. člen).

Republiško volilno komisijo imenuje državni zbor. Le-ta pa volilne komisije volilnih enot in volilnih okrajev. Volilne komisije so v skladu z zakonom sestavljene iz predstavnikov sodnikov (vrhovnega sodišča), pravnih strokovnjakov, kakor tudi iz predstavnikov različnih političnih interesov. Volilni odbori se imenujejo izmed državljanov, ki imajo stalno prebivališče na območju volilnega okraja. Politične stranke lahko dajo deset dni pred razpisom volitev svoje predloge za imenovanje okrajnih volilnih komisij.

Volilni postopek je določen iz časovno določenih opravil, ki vodijo do izvolitve članov državnega zbora. Prva faza je kandidiranje, druga glasovanje in tretja ugotavljanje izida glasovanja. Volilni postopek se začne z razpisom volitev, ki jih razpiše predsednik republike. Redne volitve se izvedejo vsako četrto leto pred potekom redne mandatne dobe državnega zbora. Predčasne volitve pa se opravijo, če se državni zbor razpusti pred potekom štiriletne mandatne dobe. Z zakonom so določeni roki za razpis volitev. Razpis volitev pomeni časovno določitev začetka in konca volilnega postopka.

V postopku kandidiranja se vlagajo candidature pri pristojnem državnem organu. Vlagajo jih lahko politične stranke ali volivci. Na listi kandidatov le lahko največ toliko kandidatov, kolikor se voli poslancev v volilni enoti. Posameznik lahko kandidira le v eni volilni enoti in samo na eni listi kandidatov. Predlagatelj mora tudi določiti, v katerem volilnem okraju se bo glasovalo o posameznem kandidatu iz liste kandidatov. V posameznem volilnem okraju se lahko glasuje le o enem kandidatu z liste kandidatov. Po zakonu lahko kandidat nastopi tudi v dveh volilnih okrajih. Kandidat se ne izvoli v volilnem okraju, temveč se izvoli na listi kandidatov. Njegov uspeh je odvisen od uspeha liste v volilni enoti oziroma državi. Če listo kandidatov določijo volivci, zakon dopušča, da je lahko na listi kandidatov samo en kandidat, o katerem se glasuje v vseh volilnih okrajih. Za vsako kandidaturo je potrebno pisno soglasje.

Liste kandidatov se morajo vložiti pri volilni komisiji volilne enote najpozneje petindvajseti dan pred dnevom glasovanja. Zaradi prepoznavnosti morajo imeti liste kandidatov tudi svoje ime.

Volilna komisija zavrne listo:

- če je vložena prepozno,
- če kandidat nima pasivne volilne pravice,
- če ugotovi, da ni vložena v skladu z zakonom v primeru, če jo predloži politična stranka:
 - ta ni določena s tajnim glasovanjem,

- ni bila določena v skladu s pravili stranke za določanje kandidatnih list.

Volilna komisija ugotavlja pomanjkljivosti na podlagi zapisnika o določitvi liste in pravil stranke.

Odločbo o potrditvi oziroma zavrnitvi mora volilna komisija izdati najpozneje do osemnajstega dne pred dnevom glasovanja in jo poslati predstavnikom list kandidatov. Po poteku rokov za potrjevanje kandidatur sestavi seznam potrjenih list kandidatov v volilni enoti. Vrstni red na seznamu določi z žrebom.

Volilna komisija objavi najpozneje petnajst dni pred dnem glasovanja v sredstvih javnega obveščanja potrjene sezname kandidatov v volilnih enotah, o katerih se glasuje v volilnih okrajih.

V fazi glasovanja se opravi izbira med predlaganimi kandidati. Glasuje se osebno in tajno. Osebi, ki je vpisana v volilni imenik, se ne sme odvzeti glasovalna pravica, niti se ji ne sme preprečiti glasovanje. Glasovanje se opravi na voliščih, ki jih določi okrajna volilna komisija. O vsakem pomembnem volilnem opravilu se naredi zapisnik. Prostor, kjer se glasuje, mora biti urejen tako, da je zagotovljeno tajno izpolnjevanje glasovnic, onemogočeno mora biti tudi opazovanje volivca pri izpolnjevanju glasovnice. Na volišču morajo biti izobešeni sezname list kandidatov. Javna volilna propaganda mora prenehati 24 ur pred dnevom glasovanja. Prepovedana je tudi v času volitev, kakor tudi vsaka agitacija na volišču. Zakon omogoča tudi predčasno glasovanje volivcem, ki bodo na dan glasovanja odsotni.

Volivec lahko glasuje le na volišču, na katerem je vpisan v volilni imenik. Zakon določa, da lahko volivec glasuje le o enem kandidatu - obkroži številko pred imenom kandidata. Za poslanca narodnostnih skupnosti pa glasujejo tako, da določijo prednostni vrstni red kandidatov s številkami od ena naprej. Vsebina glasovnice je natančno predpisana z zakonom. Veljavne so vse glasovnice, iz katerih je mogoče jasno ugotoviti voljo volivca.

Na volišču vodi glasovanje volilni odbor, ki mora biti navzoč ves čas glasovanja. Ves čas glasovanja so lahko navzoči tudi zaupniki list kandidatov.

Po končanem glasovanju se začne postopek ugotavljanja izida glasovanja. Opravlja se časovno ločeno v štirih fazah:

- na vsakem volišču,
- v volilnem okraju,
- v volilni enoti,
- na ravni države.

Volilni odbor mora pregledati vse oddane glasovnice, oceniti njihovo veljavnost in pri vsaki od njih ugotoviti voljo volivca. O delu volilnega odbora pri ugotavljanju izida glasovanja se sestavi zapisnik. Zaradi možnosti zlorab ali napak so lahko ves čas dela

volilnega odbora prisotni zaupniki list kandidatov. Po končanem postopku ugotavljanja izida glasovanja na volišču predsednik volilnega odbora razglasi izid glasovanja na volišču.

Okrajna volilna komisija ugotovi izid glasovanja za celotno območje volilnega okraja. Volilna komisija volilne enote ugotovi volilni izid v volilni enoti. Dodeli mandate listam kandidatov, ki so po svojih volilnih izidih v volilni enoti dosegle volilni količnik. Tu se večinski način glasovanja o kandidatih po volilnih okrajih pretvori v proporcionalni način razdelitve poslanskih mandatov.

Na volitvah poslancev narodnosti se prednostni vrstni red kandidatov točkuje. Izvoljen je kandidat, ki dobi največje število točk v volilni enoti. Če imata dva enako število glasov, odloča žreb.

Mandati, ki niso bili razdeljeni v volilnih enotah, se razdelijo na ravni države. Po opravljeni delitvi mandatov po listah se mandati razdelijo po volilnih enotah. Potrebno je upoštevati zakonsko načelo, da se v vsaki volilni enoti voli po enajst poslancev in da stranka dobi mandat v tisti volilni enoti, kjer je dobila ustrezno podporo. Isto velja tudi za kandidata.

Republiška volilna komisija objavi izid volitev v Uradnem listu Republike Slovenije.

Zaradi proporcionalnega sistema se nadomestne volitve v državni zbor ne opravljajo. Če poslancu preneha mandat, ga zamenja kandidat z iste liste, ki bi bil izvoljen, če ne bi bil izvoljen poslanec, ki mu je prenehal mandat. Nadomestne volitve pa se opravijo, če je poslanec odstopil od poslanske funkcije prej kot v šestih mesecih od potrditve poslanskega mandata ali če na listi kandidatov ni več nobenega kandidata (listo predlagali volivci). Vendar pa ni potrebno opraviti nadomestnih volitev, če poslancu preneha mandat manj kot šest mesecev pred potekom mandatne dobe, razen če državni zbor ne odloči drugače.

Na nadomestnih volitvah je izvoljen poslanec, ki dobi največ glasov po sistemu relativne večine. Izvoli se za čas do izteka mandatne dobe državnega zbora.

Ponovne volitve se opravijo, če se že opravljene volitve razveljavijo zaradi nepravilnosti na volitvah. Do razveljavitev volitev pride, če volilna komisija ugotovi, da so bile na voliščih takšne nepravilnosti, ki bi utegnile vplivati na volilni izid. Razveljavi se glasovanje na posameznih voliščih ali na vseh voliščih.

Naknadne volitve se opravijo, če v posamezni volilni enoti ali volišču ni bilo možno izvesti volitev na dan, določen za glasovanje (po Grad, 2004, str. 141-157).

8.1.4 Volilna kampanja

Zakon o volilni kampanji je bil sprejet leta 1994. Volilno kampanjo opredeljuje kot politično propagandna sporočila in druge oblike politične propagande, katerih namen

je vplivati na odločanje volivcev na volitvah. Volilna kampanja se lahko začne najmanj 30 dni pred glasovanjem, končati pa se mora 24 ur pred dnevom glasovanja. Sedem dni pred dnevom glasovanja ni dovoljeno objavljati raziskav javnega mnenja o kandidatih, listah kandidatov in strankah.

Zakon zagotavlja posebno sodno varstvo zaradi kršitev pravic v volilni kampanji. Če pride do nespoštovanja pravic drugih kandidatov, imajo kandidati pravico zahtevati varstvo svojih pravic pred sodiščem. Postopek mora biti hiter. Sodna odločba se mora takoj objaviti v vseh javnih glasilih.

Zakon o političnih strankah določa splošna pravila o financiranju strank, ki veljajo tudi za volilno kampanjo. Zakon o volilni kampanji pa določa nekatera posebna pravila. Ureja način financiranja volilne kampanje in finančne omejitve ter način javnega nadzora. Omejuje tudi višino sredstev za volilno kampanjo (ZVRK, 23. člen). Sorazmerno z volilnim izidom pa zakon zagotavlja strankam tudi delno povračilo sredstev za volilno kampanjo.

Zakon o volilni kampanji določa tudi globe za prekrške organizatorjev volilne kampanje in drugih udeležencev v volilni kampanji.

8.2 VLOGA POLITIČNIH STRANK

Stranka je z oblikovanjem politične volje, s svojo vlogo pri kandidiranju in s svojo vlogo pri odločanju v parlamentu postala nujen posrednik med volivci in parlamentom.

Stranke so pravzaprav motor političnega sistema, brez katerega ta sploh ne more delovati. Ideja o splošnem političnem predstavnstvu je porodila politične stranke, ki ustvarjajo politiko v imenu ljudstva in za ljudstvo. Praktično sodobne države ni moč voditi brez posredništva.

Politične stranke so do neke mere nujno zlo, ki ga je treba imeti pod družbeno kontrolo. Temeljno vprašanje v zvezi z odnosom med politično stranko in državo je: ali so politične stranke zaradi države ali država zaradi njih - kar pomeni, da je država zgolj orodje za izvrševanje njihovih ciljev. Ustavna ureditev mora postaviti temeljne pravno-sistemske okvire delovanja strank.

Politične stranke želijo preko državnega mehanizma uresničiti svoj politični program. To dosežejo z osvojitvijo oblasti. Svoje člane mora postaviti na odločilne položaje v državi, kar ji praviloma uspeva z volitvami. Mora doseči, da bodo odločitve v državnih organih sprejemane po njeni volji. Vsi njeni člani morajo biti podvrženi strankarski disciplini, še zlasti pa poslanci v predstavnških telesih.

Sodobne politične stranke so se s svojim delovanjem pri volitvah postavile med volilno in predstavniško telo. S tem so močno zmanjšale vlogo volivcev v volilnem procesu.

Najpomembnejši vpliv na volitve imajo politične stranke s kandidiranjem. Njihova pravica je, da postavijo svoje kandidate za člane predstavniških teles. Omogočajo tudi njihovo izvolitev - kandidati brez podpore strank nimajo skoraj nobene možnosti za izvolitev. Volivci dejansko izbirajo med političnimi strankami, ko izbirajo med kandidati, ki so jih postavile stranke, saj sami nimajo možnosti, da bi odločali o osebi, ki jih bo predstavljala. To velja zlasti za proporcionalni volilni sistem, v manjši meri pa tudi za večinski sistem.

Zaradi delovanja političnih strank pri volitvah se težišče političnega življenja vse bolj premika od volilnega telesa k strankam. Bistvena vloga volilnega telesa ni več v tem, da sklepa o posebnih političnih vprašanjih, marveč, da odloča, katera izmed dveh ali več nasprotujočih si političnih strank bo sprejemala politične odločitve. Volitve imajo dejansko vse bolj plebiscitarni značaj. Volivci z njimi ne izbirajo več svojih predstavnikov, temveč odločajo, katera od strank bo na oblasti v naslednjem mandatnem obdobju.

Politične stranke imajo tudi zelo pomemben vpliv na izbiro volilnega sistema. Ta lahko odločilno vpliva na volilne rezultate in s tem tudi na strankarski sistem in na politično življenje. Stranke ga uzakonijo v parlamentu (po Grad, 2004, str. 27 in 28).

Način razdeljevanja mandatov ima izredno pomemben vpliv na politično življenje v državi. Uporaba različnega volilnega sistema ob enaki politični volji volivcev lahko privede do povsem različne volilne odločitve. Lahko omogoči popolno prevlado večine nad manjšino ali pa zagotovi tudi politični manjšini vpliv na odločanje v parlamentu. Obstoj političnih strank je marsikdaj odvisen od volilnega sistema. Zato se politične stranke zavzemajo za takšen sistem, ki ustreza njihovim interesom. Odločitev o volilnem sistemu je vedno politična odločitev in je odvisna od razmerja političnih sil v državi.

Strankarski sistem ni odvisen samo od volilnega sistema. Pomembni so še drugi dejavniki, zlasti tradicija, interesna razslojenost ali homogenost družbe.

Prednost večinskega sistema je predvsem v tem, da je preprostejši, preglednejši in omogoča volivcem odločanje med posameznimi osebnostmi. Ta sistem eni stranki praviloma omogoča absolutno večino v parlamentu, kar omogoča stabilno vladanje. Ta sistem tako deluje le v državah z demokratično tradicijo in homogeno politično strukturo. V drugačnih razmerah pa lahko pripelje do manj demokratičnega delovanja oblasti - večina prepreči manjšini vsako sodelovanje pri izvajanju oblasti.

Slabost večinskega sistema je, da ne kaže dejanskega razmerja političnih moči, ker favorizira stranko, ki je dobila največ glasov. V parlamentu ima lahko večino stranka, ki je na območju celotne države dobila manj glasov.

Proporcionalni sistem omogoča sorazmerno razdelitev mandatov med subjekte, ki so sodelovali na volitvah. V parlamentu so zastopane tudi manjšine. Sistem je bolj zapleten kot večinski, potrebne so različne matematične formule. Nestabilne koalicijske vlade so značilnost tega sistem. Volivci nimajo nobenega vpliva na sestavo vlade koalicije. Lahko odločajo samo o strankah, nimajo pa vpliva na to, katera oseba jih bo zastopala v parlamentu. Tudi ta sistem ne zagotavlja popolne sorazmernosti razdelitve mandatov z volilnimi rezultati (po Grad, 2004, str. 69-70).

Sistemi relativne večine v volilnih enotah z enim sedežem so naklonjeni ohranjanju dveh prevladujočih strank. Dvostrankarski sistemi so ugodni za vzdrževanje metode relativne večine, ki obema glavnima strankama daje veliko prednost pri ohranjanju njune prevlade nad tretjo stranko. Sorazmerno predstavništvo in sistem dvakratnega glasovanja spodbuja večstrankarstvo. Večstrankarski sistem vzdržuje sorazmerno predstavništvo, saj bi bil prehod na sistem relativne večine za večino strank zelo tvegan.

Čim bolj je volilni sistem »permisiven«, večje efektivno število strank lahko pričakujemo. V sistemu relativne večine naj bi bilo efektivno število strank nizko, v sistemih absolutne večine nekoliko višje, še višje v delno sorazmernih sistemih in najvišje v okoliščinah sorazmernega predstavništva (po Gaber, 1996, str. 73-75). Proporcionalni sistem dopušča veliko oziroma zelo veliko število strank. Tako na desnici kot tudi na levici dopušča politično ekstremne stranke. Tudi v parlament uspe priti radikalnim strankam, ki pa otežujejo delo in slabo vplivajo na stabilnost oblasti in družbe.

Kombinacije večinskega in proporcionalnega sistema skušajo ublažiti slabosti obeh sistemov. Takšen primer je Zvezna republika Nemčija. Ta kombinacija je privedla do dveh večjih strank in ene manjše stranke v parlamentu, ki so odločilne za oblikovanje parlamentarne večine. Druge manjše stranke nimajo neposrednega vpliva.

Volilni sistem ima zelo moč vpliv na strankarski sistem v državi in delovanje državne oblasti. Njegov vpliv ni povsod enak, odvisen je od družbenih okoliščin v posamezni državi. Isti volilni sistem ima lahko v eni državi drugačne učinke kot v drugi.

Zaradi proporcionalnega volilnega sistema na prvih večstrankarskih volitvah se je v tedanji družbenopolitični zbor skupščine uvrstilo devet političnih strank. V slovenskem političnem prostoru se je razvil večstrankarski sistem.

V spodnji tabeli in grafu je predstavljena razdelitev mandatov na volitvah v državni zbor.

Tabela 5: Volitve v državni zbor Republike Slovenije

Politične stranke	1992	1996	2000	2004	2008
Združena lista social-demokratov Slovenije, SD - Socialdemokratska stranka	14	9	11	10	29
LDS - Liberalna demokracija Slovenije	22	25	34	23	5
SKD - Slovenski krščanski demokrati	15	10			
SLS - Slovenska ljudska stranka	10	19	9	7	5
Slovenska demokratična zveza	6				
ZS - Zeleni Slovenije	5				
Socialdemokratska stranka Slovenije, SDS - Slovenska demokratska stranka	4	16	14	29	28
SNS - Slovenska nacionalna stranka	12	4	4	6	5
DeSUS - Demokratska stranka upokojencev		5	4	4	7
NSi - Nova Slovenija - Krščanska ljudska stranka			8	9	
SMS - Stranka mladih Slovenije			4		
Zares - nova politika					9
Narodnosti	2	2	2	2	2
Število političnih strank	8	7	8	7	7

Vir: Republiška volilna komisija

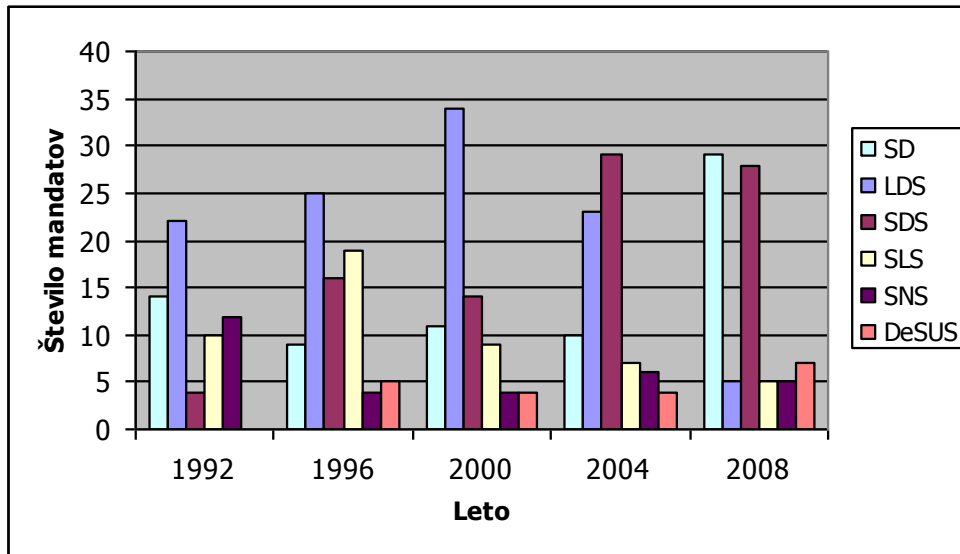
Strankarska sestava državnega zbora se je od prvih volitev leta 1990 pa do zadnjih volitev leta 2008 večkrat spreminjala. Leta 2000 je prišlo do združitve Slovenskih krščanskih demokratov s Slovensko ljudsko stranko. Še istega leta je zaradi konflikta v stranki prišlo do ustanovitve nove stranke - Nove Slovenije. Po izvolitvi dr. Janeza Drnovška za predsednika republike in njegovem odhodu iz stranke je prišlo do razkola v Liberalno-demokratski stranki. Po porazu na volitvah leta 2004 je prišlo do razpada te stranke. Stranka se je razdelila na tri dele:

- del članov je ustanovil novo stranko Zares,
- del članov se je priključil Socialdemokratom,
- del članstva pa je ostal v stranki.

Da je imela stara LDS zelo močno bazo, se je pokazalo na zadnjih volitvah 2008. Vsem trem delom stranke se je uspelo uvrstiti v parlament.

Število strank je državnem zboru relativno stabilno. »Na volitvah leta 1992 se je v državni zbor uvrstilo osem strank, ena manj kot na volitvah leta 1990. Na volitvah leta 1996 pa je v državni zbor vstopilo sedem strank. Še več strank (osem) je prišlo v parlament po volitvah leta 2000; po volitvah leta 2004 in leta 2008 pa jih je v državni zbor prišlo sedem.« (Brezovšek et al., 2008, str. 63) Kljub spremembi volilnega praga s tri na štiri odstotke leta 2000 je prišlo do paradoksa - število strank v parlamentu se je povečalo s sedem na osem.

Graf 1: Stalno zastopane stranke v državnem zboru

Vir: Republiška volilna komisija

V državnem zboru je od prvih volitev leta 1992 do leta 2008 stalno zastopanih le pet strank. SNS ni nastopila na volitvah leta 1990, vendar je od leta 1992 stalno zastopana v parlamentu. DeSUS se je prvič predstavil na volitvah 1996 in je prav tako postal stalnica v našem parlamentu.

Če pogledamo še ostale štiri stalno zastopane stranke v parlamentu. SD, nekdanja ZKS - Stranka demokratične prenovе, je dobila največ mandatov na prvih večstrankarskih volitvah leta 1990, vendar je imela koalicija Demos večino. Dobili smo koalicijsko vlado tako imenovanih pomladnih strank. Socialdemokrati so bili na ostalih volitvah v zlati sredini po moči. Na zadnjih volitvah pa so zmagali. Delno tudi zaradi razpada LDS.

LDS, najmočnejša stranka do volitev leta 2004, je po razpadu stranke komaj uspela priti v parlament leta 2008.

Slovenska ljudska stranka je doživela svoj višek na volitvah leta 1996, od takrat pa stagnira.

SDS, nekdanja Socialdemokratska stranka Slovenije, je leta 1992 komaj prišla v parlament, leta 2004 pa je bila zmagovalka volitev. Na zadnjih volitvah je dobila eno poslansko mesto manj kot zmagovalka SD. Njenim partnericam iz vladne koalicije leta 2004 je šlo še slabše. To je pomenilo slovo od vlade.

Ker je naša strankarska tradicija mlada, se naš politični prostor še ni dokončno izoblikoval. V naslednjih letih bo verjetno še prihajalo do sprememb. Lahko se zgodi, da še kateri od sedanjih parlamentarnih strank ne bo uspelo na naslednjih volitvah

pri v parlament. To pa za stranko dejansko pomeni propad. Naša dosedanja parlamentarna zgodovina kaže, da se še nobena stranka ni uspela vrniti v parlament.

8.3 VOLITVE PREDSEDNIKA REPUBLIKE

Predsednik republike se po naši ureditvi voli neposredno, kar krepi njegov položaj, vendar je ta odvisen od njegovih pristojnosti. Ker imamo pri nas parlamentarni sistem, so te predvsem reprezentativne. V večini parlamentarnih sistemov se predsednika voli posredno v parlamentu.

Predsednik republike se voli na podlagi splošne in enake volilne pravice na tajnih volitvah. Voli se za dobo petih let in je lahko največ dvakrat zaporedoma izvoljen. Volitve razpiše predsednik državnega zbora.

Naša ureditev je nenavadna, saj je za šefa države predpisana enaka starost za pasivno kakor tudi za aktivno volilno pravico, v svetu je praviloma drugače (Grad, 2004, str. 171).

Pri volitvah predsednika republike je celotna država ena volilna enota, zato republiška volilna komisija opravlja naloge vsebinskega značaja.

Za predsednika republike lahko predlagajo kandidate poslanci državnega zbora, politične stranke in volivci. Poslanci določijo kandidate s podpisovanjem - najmanj deset poslancev. Politične stranke po postopku, določenem z njihovimi pravili, in sicer s tajnim glasovanjem. Predlog stranke morajo s podpisi potrditi najmanj trije poslanci ali tri tisoč volivcev. Vsaka stranka lahko predlaga največ enega kandidata. Stranki ali več strank lahko predlaga skupnega kandidata. Volivci določijo kandidata s podpisovanjem. Kandidatura mora biti podprta z najmanj pet tisoč podpisi. Vsak poslanec ali volivec lahko da podporo samo eni kandidaturi. Kandidat mora dati soglasje h kandidaturi. Predlogi kandidatur se vložijo pri republiški volilni komisiji. Ta jih preizkusi in določi seznam kandidatur. Vrstni red kandidatur določi z žrebom.

Volivci glasujejo le o enem kandidatu. Volilni izid ugotovi republiška volilna komisija. Izvoljen je kandidat, ki dobi večino vseh oddanih glasov (absolutna večina). Če nobeden ne dobi zadostne večine, se glasovanje ponovi med kandidatoma, ki sta dobila največ glasov. V drugem krogu sta kandidata na glasovnici navedena po vrstnem redu glede na število glasov v prvem krogu. Republiška volilna komisija izdela poročilo o izidu volitev za predsednika republike in ga predloži predsedniku državnega zbora ter objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

»Pravna ureditev je pomanjkljiva, kajti pri teh volitvah ni uredila niti potrditev mandata, kot tudi ne pravno sredstvo glede potrditve oziroma nepotrditve mandata.« (Grad, 2004, str. 173)

9 ZAKLJUČEK

Brez političnih strank ni demokracije niti mirne zamenjave oblasti. Osrednja funkcija politične stranke je volilna funkcija. Stranke same sprejemajo volilni sistem posamezne države. Same določijo pravila, po katerih bodo tekmovala med seboj v boju za oblast. Cilj vsake stranke je zmaga na volitvah. V procesu kandidiranja je vedno bolj sprejemljiv čim bolj demokratičen način določanja kandidatov. O tem naj ne bi odločale predvsem strankarske elite, ampak širše članstvo stranke.

Stranke imajo pomembno vlogo pri selekciji in rekrutaciji oseb za pomembne politične in druge pomembne funkcije v državi. V strankah se izoblikujejo prihodnji predsedniki vlad, ministri in drugi pomembni funkcionarji. Ti bodo v prihodnosti odločali o vseh pomembnih vprašanjih na ravni države, kakor tudi lokalni ravni.

Politične stranke z oblikovanjem svojih programov določijo svoje politične cilje. S programom skušajo mobilizirati širše množice in zmagati v tekmi za oblast. Če pogledamo programe naših parlamentarnih strank, opazimo, da med njimi ni bistvenih razlik, saj si vse prizadevajo za podobne cilje in s tem želijo pritegniti čim več volivcev. Stranke pa tudi oblikujejo politično voljo ljudi. S svojim delovanjem vplivajo na politično socializacijo posameznika in na politično kulturo v vsej državi.

Stranke na podlagi volilnega rezultata bodisi oblikujejo vlado in politiko posamezne države ali pa to vlado kontrolirajo. Tako pozicija kot tudi opozicija sta za normalno delovanje parlamentarnega sistema zelo pomembni. Prva izvršuje oblast, druga pa jo kontrolira in ponuja alternativne rešitve.

Politične stranke poskrbijo, da se posamezni interesi združujejo in uveljavijo v parlamentarnem okolju.

V Slovenji smo se s političnimi stranki ponovno srečali konec osemdesetih let 20. stoletja. To pa niso bile prve stranke, ki so nastale na slovenskem ozemlju. Zametki političnih strank pri nas so nastali že konec 19. stoletja. Najmočnejša slovenska stranka v Avstro-Ogrski je bila Slovenska ljudska stranka. Svojo prevlado v slovenskem političnem prostoru je obdržala tudi v kraljevini Jugoslaviji. Velika tekmica ji je bila liberalna stranka, ki se je združila v Jugoslovansko demokratsko stranko. Stranki sta izmenično vladali v Sloveniji. Zaradi mednacionalnih sporov v kraljevini Jugoslaviji je bila svoboda političnega združevanja tudi omejevana ali celo prepovedana. V zadnjem desetletju kraljevine tako ne moremo govoriti o popolni politični svobodi.

V času 2. svetovne vojne zaradi vojnih razmer ni bilo normalnega političnega življenja. Boj za oblast se ni razplamtel tudi po vojni, ker je komunistična partija že med vojno postavila temelje za uvedbo enostrankarskega sistema po svoji meri.

Liberalizacija političnega prostora je konec osemdesetih let 20. stoletja omogočila nastanek novih političnih združenj, ki so prerasla v politične stranke. Stara politična elita je spoznala, da mora omogočiti politično združevanje, če se želi obdržati v političnem življenju. Stare politične organizacije so se preoblikovale v politične stranke in skupaj z novimi strankami tekmoval v boju za oblast na prvih večstrankarskih volitvah leta 1990. Stare politične organizacije so imele prednost, saj so imele močno razvejano teritorialno organiziranost. Morale so le prepričati lokalne veljake, da je to edino pravilna pot, ki omogoča njihov obstoj. Demokratična opozicija je bila razkrojena v številnih strankah, zato ji je le združitev v močno opozicijo dajala upanje na zmago.

Volitve leta 1990 so tako prinesle zmago demokratične opozicije DEMOS. Za predsednika predsedstva je bil izvoljen prvak prenoviteljev Milan Kučan. Ljudje so se odločili za čim bolj miren prehod v večstrankarski sistem. Vlado je oblikovala demokratična opozicija, predsedstvo pa je vodil prenovitelj.

Svoboda združevanja je klasična politična pravica in svoboščina, ki omogoča obstoj in delovanje političnega pluralizma. Omogoča ustanavljanje političnih strank. Stranke so motor političnega sistema, brez katerega ta sploh ne more delovati. So demokratična vez med državo in državljani. Tudi ustava Republike Slovenije posega na to področje, da ne bi bile kršene temeljne pravice in svoboščine posameznika. Zakon o političnih strankah, ki je nadomestil zakon o političnem združevanju, je uzakonil in določil okvirje delovanja političnih strank.

Sistem organizacije državne oblasti je opredeljen z ustavo. Ta določa, da imamo parlamentarni sistem. Državni zbor v naši ureditvi opravlja vlogo parlamenta, ki opravlja vse funkcije sodobnih predstavniških organov. Moč parlamenta je okrepljena, saj vsebuje številne elemente skupščinskega sistema, ki temelji na enotnosti oblasti. To je verjetno posledica navezanosti na stari sistem. Državni svet nima nobenih zakonodajnih pristojnosti, saj lahko le svetuje ali uporabi zakonodajno iniciativo in odločilni veto.

Predsednik republike ima ožja pooblastila, kot je običajno za parlamentarni sistem. Ima predvsem reprezentativne funkcije. Samo predlaga mandatarja, ne imenuje pa ministrov, kot je to običajno za parlamentarni sistem. Ena pomembnejših funkcij je predlagalna, saj državnemu zboru predlaga v izvolitev kandidate za številne visoke državne funkcije.

Za volitve v državni zbor se uporablja proporcionalni volilni sistem, za volitve predsednika republike pa sistem absolutne večine. Državni svetniki se volijo na posrednih volitvah. Politične stranke imajo preko kandidiranja največji vpliv na volitve. Kandidate za volitve v državni zbor lahko predlagajo politične stranke in volivci. Za zakonitost volitev skrbijo volilni organi. Politične stranke lahko imenujejo svoje predstavnike v volilne odbore, ki vodijo volitve na voliščih, zaupnike, ki so lahko prisotni pri delu volilnih odborov in okrajnih volilnih komisij in predstavnike list kandidatov, ki so lahko prisotni pri delu volilnih komisij volilne enote in republiške volilne komisije.

Volilni sistem pomembno vpliva na politično življenje posamezne države. Pri nas se je uveljavil večstrankarski sistem. Za to so zaslužne prve večstrankarske volitve leta 1990. Na teh volitvah je prišlo v parlament večje število strank. Te niso želele ogroziti svojega obstoja, zato ni prišlo do spremembe volilnega sistema. V državnem zboru je bilo do sedaj zastopanih od sedem do osem strank. Tudi povišanje volilnega praga leta 2000 ni zmanjšalo števila strank v parlamentu, ampak se je to celo povečalo s sedem na osem.

Politične stranke so v naši državi spet dobile na veljavi, čeprav je med ljudmi še veliko nezaupanja. Zato so si v veliki meri stranke krive tudi same, saj v boju za oblast ne izbirajo sredstev. V volilnem letu smo tako po navadi priča številnim aferam.

Ampak sedaj lahko vsaj izbiramo med različnimi političnimi opcijami. Obstoječim oblastnikom lahko damo tudi nezaupnico in jih vsaj za štiri leta pošljemo v opozicijo.

LITERATURA

SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

- Brezovšek, Marjan. Haček, Miro. Zver, Milan. Organizacija oblasti v Sloveniji. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2008.
- Bučar, France. Rojstvo države. Didakta, Radovljica, 2007.
- Cvirn, Janez. Vidic, Marko. Brenk, Lan. Dermastia, Alenka. Longyka, Igor. Stanič, Barbara. Ivanič, Martin. Markelj, Milan. Ilustrirana zgodovina Slovencev, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1999.
- Fink-Hafner, Danica. Politične stranke. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2001.
- Fink-Hafner, Danica. Pejanović, Mirko. Razvoj političkog pluralizma u Sloveniji i Bosni i Hercegovini. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2006.
- Gaber, Slavko. Volilni sistemi. Krtina, Ljubljana, 1996.
- Grad, Franc. Parlament in vlada. Uradni list RS, Ljubljana, 2000.
- Grad, Franc. Volitve in volilni sistem. Uradni list RS, Ljubljana, 2004.
- Janša, Janez. Premiki. Mladinska knjiga, Ljubljana, 1992.
- Kaučič, Igor. Grad, Franc. Ustavna ureditev. GV Založba, Ljubljana, 2008.
- Kocjančič, Rudi. Ribičič, Ciril. Grad, Franc. Kaučič, Igor. Ustavno pravo Slovenije. Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2006.
- Krašovec, Alenka. Moč v političnih strankah. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2000.
- Mikeln, Miloš. Jež, Boris. Žnidaršič, Joco. Slovenija 1990. Založništvo slovenske knjige, Ljubljana, 1991.
- Ogris, Albin. Politične stranke. Samozaložba, Ljubljana, 1926.
- Ribičič, Ciril. Podoba parlamentarnega desetletja. Samozaložba, Ljubljana, 2000.
- Rupel, Dimitrij. Skrivnost države. Delo, Slovenske novice, Ljubljana, 1992.

- Savec, Zofija. Volitve 1990, Zavod republike Slovenije za statistiko, Ljubljana, 1990.
- Zajc, Drago. Parlamentarno odločanje. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, 2000.

PRISPEVKI OZIROMA POGLAVJA V KNJIGI, ZBORNIKU

- Bibič, Adolf. Politične stranke kot predmet politične znanosti. V: Lukšič, Igor (ur): Zbornik referatov/Politološki dnevi, Dolenjske Toplice, 27. in 28. maja 1994. Slovensko politološko društvo, Ljubljana, 1994, str. 1-12.
- Bebler, Anton. Slovenska pomlad in volitve leta 1990. V: Fink-Hafner, Danica (ur): Zbornik referatov/Politološki dnevi, Ankaran, 1990. Slovensko politološko društvo RI FSPN - Center za politološke raziskave, Ljubljana 1990, str. 8-11.
- Grad, Franc. Posebnosti parlamentarnega sistema v naši ureditvi. V: Vlaj, Stane (ur): Zbornik referatov/VI. dnevi slovenske uprave, Portorož 23. - 25. september 1999, Visoka upravna šola, Ljubljana, 1999, str. 17-33.
- Jović, Dejan. Funkcije političnih stranak. V: Lukšič, Igor (ur): Zbornik referatov/Politološki dnevi, Dolenjske Toplice, 27. - 28. maj 1994. Slovensko politološko društvo, Ljubljana, 1994, str. 13-22.
- Kocjančič, Rudi. Posameznik in politične stranke v Sloveniji, V: Jerovšek, Tone (ur): Zbornik referatov/ VIII. dnevi slovenske uprave, Portorož, 28. - 30. september 2001. Visoka upravna šola, Ljubljana, 2001, str. 157-176.
- Markič, Boštjan. Volitve in opredeljevanje državljanov. V: Fink-Hafner, Danica (ur): Zbornik referatov/Politološki dnevi, Ankaran, 1990. Slovensko politološko društvo RI FSPN - Center za politološke raziskave, Ljubljana 1990, str. 52-58.
- Prunk, Janko. Politični pluralizem v političnem življenju Slovencev v stari Jugoslaviji. V: Bibič, Adolf (ur): Zbornik referatov/Politološki dnevi, Ankaran, 1989. Slovensko politološko društvo, Ljubljana, 1989, str. 207-219.
- Vlaj, Stane. Socialistična zveza in današnji politični prostor. V: Bibič, Adolf (ur): Zbornik referatov/Politološki dnevi, Ankaran, 1989. Slovensko politološko društvo, Ljubljana, 1989, str. 180-187.

VIRI

PRAVNI VIRI

- Ustava Republike Slovenije, Ur. list RS št. 33/1991, 42/1997, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 69/2004, 69/2004 in 68/2006.
- Zakon o političnem združevanju, Ur. list SRS, št. 42, 29. 12. 1989.
- Zakon o političnih strankah uradno prečiščeno besedilo, Ur. list RS št. 100/2005 in 103/2007.
- Zakon o volilni in referendumski kampanji, Ur. list, 41/2007.
- Zakon o volitvah v državni zbor uradno prečiščeno besedilo, Ur. list RS št. 109/2006.
- Zakon o volitvah predsednika republike, Ur. list RS št. 39/1992.

VIRI IZ INTERNETA

- Statistični urad RS, Družbenopolitični zbor Republike Slovenije, volitve 1990, URL=«http://www.stat.si/letopis/1998/05_98/05-01-98.asp?jezik=si«. 31. 5. 2009.
- Republiška volilna komisija, Volitve v državni zbor 1992, URL=«<http://www.dvk.gov.si/volitve/dz1992/92urpa.htm>«. 31. 5. 2009.
- Republiška volilna komisija, Volitve v državni zbor 1996, URL=«<http://www.dvk.gov.si/volitve/dz1996/info/urpa19.htm>«. 31. 5. 2009.
- Republiška volilna komisija, Volitve v državni zbor 2000, URL=«<http://www.dvk.gov.si/volitve/dz2000/>«. 31. 5. 2009.
- Republiška volilna komisija, Volitve v državni zbor 2004, URL=«<http://volitve.gov.si/dz2004/>«. 31. 5. 2009.
- Republiška volilna komisija, Volitve v državni zbor 2008, URL=«<http://volitve.gov.si/dz2008/>«. 31. 5. 2009.

SEZNAM TABEL IN GRAFOV

TABELE

- Tabela 1: Organi, ki odločajo o pravilih o postopku in načinu določanja kandidatov
- Tabela 2: Organi, ki so dokončno odločali o kandidatnih listah
- Tabela 3: Kandidati za skupščino republike Slovenije po pripadnosti politični stranki
- Tabela 4: Primer razdelitve mandatov
- Tabela 5: Volitve v državni zbor Republike Slovenije

GRAFI

- Graf 1: Stalno zastopane stranke v državnem zboru

SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC

DEMOS	Demokratska opozicija
DeSUS	Demokratska stranka upokojencev
LDS	Liberalna demokracija Slovenije
NSi	Nova Slovenija - Krščanska ljudska stranka
RK SZDL	Republiški komite Socialistične zveze delovnega ljudstva
RS	Republika Slovenija
SD	Socialdemokratska stranka
SDS	Slovenska demokratska stranka
SKD	Slovenski krščanski demokrati
SLS	Slovenska ljudska stranka
SMS	Stranka mladih Slovenije
SNS	Slovenska nacionalna stranka
SRS	Socialistična republika Slovenija
ZS	Zeleni Slovenije
ZSMS	Zveza socialistične mladine Slovenije
SZDL	Socialistična zveza delovnega ljudstva
ZKS	Zveza komunistov Slovenije
ZPoIS	Zakon o političnih strankah
ZPZ	Zakon o političnem združevanju
ZVDZ	Zakon o volitvah v državni zbor
ZVRK	Zakon o volilni in referendumski kampanji

IZJAVA O AVTORSTVU IN NAVEDBA LEKTORJA

Milena Dragoš izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela.

Diplomsko delo je lektoriral Grega Rihtar.